

ΚΕΡΚΥΡΑΪΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

ΔΙΜΗΝΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΟΥ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Είρ. Α. Δεντροινού. — Ὁ Ἐκδικητής.
Διήγημα.

Ν. Δ. — Λευκά φτερά. — Ποίημα.

Κ. Παλαμά — Ἐνα γεῖμμα.

Θεόδ. Βελλιανίτη — Διπλῆ ἀγάπη.

Ποίημα.

Κ. Θεοτόκη — Ὁ θάνατος ἐνός Θεοῦ.

(Ἀπό τῆς ἀνέκδοτης ἀντιφωγγίδος)

Δ. Μ. Σάρρου — Ἀπό τὴν Ἡλέκτραν
τοῦ Εὐριπίδου.

Καίνας Γ. Παπᾶ. « Ἡ Φιλοσοφία τῆς
Τέχνης στὴν Ἑλλάδα. » Η. Taine.

Κριτικὴ ἀνάλυσή.

Μ. Μαλακάση — Στὸν κήπο τοῦ Λου-
ξεμβούργου — Ποίημα.

ΚΕΡΚΥΡΑ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ Σ. ΛΑΥΤΖΑ

ΚΕΡΚΥΡΑΪΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

ΔΙΜΗΝΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΟΥ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ

ΑΡΙΘ. 6

ΚΕΡΚΥΡΑ 1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1925
ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑ ΕΙΡ. Α. ΔΕΝΤΡΙΝΟΥ - ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ ΚΑΤ. Γ. ΠΑΠΑ

ΧΡΟΝΙΑ Ε΄

Ο ΕΚΔΙΚΗΤΗΣ

Είχε πολὺν κόσμον αὐτὴ τῆ βραδεῖά τὸ μαγαζὶ τοῦ Στάθη τοῦ Διάκουρα. Ὅλοι ὅσοι εἶχανε πάει στὸ πανηγύρι τῆς Βλαχέραινας, γυρίζοντας στὸ σπίτι τους σταματοῦσαν γιὰ μιὰ στιγμή - κάποιοι καὶ θρονιάζωνταν - γὰ πιῶν ἀκόμα ἓνα ποτηράκι κρασί, πρὶν κλείσει ἡ μέρα. Κ' ἦτανε ὅλοι οἱ πανηγυριῶτες ντυμένοι μὲ τὰ γιορτιάτικά τους. Πρωτόβαλτα ψαθάκια, κραββάτες - ὅσοι φοροῦσαν - μὲ χρώματα χτυπητά, καινούρια πανταλόνια, τὰ περισσότερα μὲ τετραγωνάκια ἄσπρα καὶ μαῦρα, οἱ νέοι μὲ κίτρινα σκαρπίνια, οἱ γεροντότεροι μὲ μαῦρα ποὺ ξάσπριζαν ἀπὸ τὴ σκόνη, ποὺ τοὺς εἶχε φιλέψει ἡ ἔδοιπορία, καὶ μονάχα οἱ γέροι, οἱ τέλεια γέροι, μὲ τσαρούχια.

Ὁ μαγαζάτορας ὅμως, ὁ Κύρ Στάθης, φορεῖ τὰ καθημερινά του. Χωρὶς ζακέτα, χωρὶς γελέκο, μ' ἓνα πλατὺ, κόκκινο ζωνάρι στὴ μέση, ἀξούριστος, μὲ ἀνοιχτὸ τὸ ποκάμισο στὸ λαιμὸ καὶ στὸ στήθος — ἔκανε τόση ζέστη ἀνήμερα τῆς Βλαχέραινας! — πηγαινερχόντανε μέσα στὸ μπάγκο τοῦ μαγαζινοῦ, θάζωντας κρασί στὰ ποτήρια ἀπὸ τὸ μικρὸ βαρελάκι, ποῦχε στημένο ἐπίτηδες ἐπάνω στὸ μπάγκο ἢ πλένωντας τὰ ποτήρια βουτώντας τα μέσα σ' ἓνα σῖκλο γεμάτο νερό, πιθωμένο ἐπάνω σ' ἓνα ξύλινο σκαμνάκι.

Τὸ μαγαζὶ φωτίζωνταν ἀπὸ μιὰ λάμπα πετρελαίου, ποὺ κάπνιζε καὶ μύριζε ἀνυπόφορα, ρίχνωντας ἓνα δειλὸ φῶς στὸ καπνισμένο μαγαζὶ μὲ τοὺς βρώμικους μπάγκους καὶ τὰ ἀκόμα πειὸ βρώμικα τραπέζια. Μιὰ παρέα ἀπὸ τέσσερους καθισμένη παράμερα, στὸ μικρότερο τραπέζι χαρτοπαιίζει, ἐνῶ τὰ ποτήρια μὲ τὸ κρασί πηγαινερχονται καὶ ἀκούονται οἱ γτύποι τοῦ χεριοῦ τοῦ παίχτη συντροφεμένοι μὲ τὰ ἐπιφωνήματα: «φάντες, ντάμα, ρήγας.»

Δυό-τρεις χωριάτες όρθοί παρακολουθοϋν με περιέργεια τὸ παίγνιδι, παίρνοντας μέρος πότε για τόν έναν καί πότε για τόν άλλον παίκτη.

Στὸ μεσινὸ τραπέζι μιὰ παρέα ἀπὸ νέους διασκεδάζει. Πίνει καί τραγουδάει. Ἀργίζει ὁ ένας τὸ τραγούδι με φωνή χαμηλή, ποῦ στὸ τέλος ὑψώνεται ἀπελπιστικά σερνάμενη:

«*Ἀπὸ τῆ γῆς βγαίνει νερὸ κι' ἀπ' τὴν ἐλῆὰ τὸ λάδι
Κι' ἀπὸ τῆ μάνα τὴν καλὴ βγαίνει τὸ παλληκάρι.*»

Τώρα ἀκολουθοῦν οἱ ἄλλοι, ὅλοι μαζί, ἐνῶ ὁ πρωταγωνδιστὴς ξεφωνίζει ὅσο μπορεῖ πεσότερο:

«*Στάλα τῆ σιάλα τὸ νερὸ τρυπάει τὸ λιθάρι
Κ' ἡ κόρη με τὰ νάζια τῆς σφάζει τὸ παλληκάρι.*»

— «Τρία ποτήρια, ἀπὸ ἕνα καρτεζί το καθένα» φωνάζει κάποιος μισομεθυσμένος, ποῦ εἶχε ἔρθει παρέα με δύο άλλους, χτυπώντας στὸ τραπέζι τὴ γροθιά του.

Στὸ ἀνοιγμα τῆς θύρας ὀρθοί, τρεῖς χωριάτες, μιλοῦν πολιτικά. Ἐχουνε λύσει ὅλα τὰ ζητήματα. Κι' αὐτὴ ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ δὲν ἔχει γι' αὐτοὺς κανένα μυστικό. Ὁ ένας μάλιστα, ὁ νεώτερος, σὲ χαλασμένη καθαρεύουσα συζητεῖ με τὸ ὕψος τοῦλάχιστο ἑνὸς Μπίσμαρκ.

Μὰ πότε ὁ ένας, πότε ὁ άλλος τῆς κάθε συντροφιᾶς ρίχνει τὰ μάτια στὸ πειδὸ ἀπόμερο τραπέζακι. ὅπου μ' ἕνα ποτήρι γεμᾶτο κρασί ἐμπρός του κάθεται κάποιος ἄγνωστος ἀμίλητα.

Πυκνὰ γένεια τοῦ σκεπάζουν τὸ πηγούνι, ἐνῶ τὸ μουστάκι στίς ἄκρες τῶχει κόψει. Τὰ μαλλιά του εἶναι ἀσπρόμαυρα καί πυκνά. Τὰ μάγουλά του κατακόκκινα. Τὰ χοντρά χεῖλη του εἶναι κατεβασμένα, σὰν κάποιος πόνος ἢ στενοχώρια νὰ τ'ἀσπρωχνε, πρὸς τὰ κάτω, καί μόνο τὰ μάτια του, ὅταν μένουν προσηλωμένα σ' ἕνα σημεῖο ἔχουν μιὰν ἐκφραση καλωσύνης καί γλυκάδας.

Φαίνεται πενηντάρης. Εἶναι καλοντυμένος καί ἀπὸ τὴν τζέπη τοῦ γελέκου του κρέμεται μιὰ χρυσὴ πλατεῖα ἀλυσίδα.

Ὅταν μπῆκε στὴν ταβέρνα καλησπέρισε δειλὰ μισοβγάζοντας τὸ καπέλλο, τραβήχτηκε στὸ ἀπόμερο τραπέζακι καί ζήτησε νὰ τοῦ σφιάξουν δύο αὐγά καί νὰ τοῦ φέρουν μαζί τυρὶ καί κρασί.

Κάποιος, ποῦ τὸν εἶχε ἰδεῖ, ὅταν ἔφτασε, εἶπε, πῶς ἦτανε καβάλλα ἀπάνω σ' ἕνα κοκκινόμαλλο ἄλογο.

— «Ἐνοχοῦρήτης θάναι,» συλλογίστηκαν οἱ ἄλλοι.

Δὲ μίλησε σὲ κανέναν καί κανεὶς δὲν τοῦμίλησε. Μὰ ὅσο οἱ στιγμὲς περνᾶνε τὸν ξεχνοῦν, ὁ καθένας προσηλώνεται στὰ δικά του καί μόνο κάπου - κάπου οἱ λιγότερο ἀσχολημένοι θυμοῦνται τὴν παρουσία τοῦ ἄγνωστου ἀνάμεσα σὲ ὅλο πρόσωπα γνωστά.

Αὐτὸς ἔχει ἀποσώσει νὰ φάει καί μόνο τὸ ποτήρι με τὸ κρασί μένει ἀνέγγιχτο μπροστά του.

Στέκει ἀκίνητος καί ἀφηρημένος. Εἰσφου ἀκούεται ἔξω ἀπὸ τὴν ταβέρνα μιὰ σπριγγιάρικη φωνὴ γυναικός. Θαρρεῖς ποῦ κάποιος τὴν ἔχει πιᾶσει ἀπὸ τὸ λαιμὸ καί ζητάει νὰ τὴν πνίξει. Μὰ ἀπότομα ἡ φωνὴ ἀλλάζει. Βγάζει μερικὸς ἀναρθρὸς ἤχους, κατόπι ἕνα ἐπιφώνημα χαρᾶς καί στὸ τέλος ξεσπάει σ' ἕνα νευρικὸ ἀκράτητο γέλιο.

— «Ἡ Τρελλοκατερίνα!» λέει γελώντας ἕνας ἀπὸ τοὺς νέους τῆς συντροφιᾶς, ποῦ τῶχε ρίξει στὸ τραγούδι.

Ὁ ἄγνωστος γύρισε πρὸς τὸ μέρος ἐκείνου ποῦ μίλησε. Μὰ ὅλα τὰ στόματα φαίνονται γελαστά καί σὲ ὅλων τὰ στόματα ἦτανε ἡ λέξη «Ἡ Τρελλοκατερίνα».

Τώρα ἕνα οὐρλιασμα σπαραχτικὸ ἀκλουθαί τῆς τρελλῆς τὸ γέλιο.

Στὴ φυσιογνωμία τοῦ ξένου ζωγραφίστηκε ἡ ταραχὴ. Με φωνὴ ποῦ προσπαθοῦσε νὰ τὴν κάμει ἤρεμη ρωτάει ἕναν ἠλικιωμένο χωριάτη, ποῦ καθώντανε κ' ἔτρωγε μαζί μ' ἕνα παιδάκι ὡς δεκατριῶν χρόνων, στὸ πλαγινὸ του τὸ τραπέζι:

— «Ποιὰ εἶναι αὐτὴ ἡ Τρελλοκατερίνα, μπορεῖτε νὰ μοῦ πῆτε;»

— Δὲ θᾶστε ἀπὸ τὰ μέρη μας, γιὰ νὰ ρωτᾶτε.»

— «Όχι, είμαι ξένος, περαστικός.»

— «Είναι ή μοναχή τρελλή, που έχει τό χωριό μας. Μά δε στάθηκε πάντα της έτσι. Όχι. Ήτανε ή όμορφώτερη κοπέλλα του χωριού μας. Κοπέλλα, σαν τό χρυσό τό νερό. Για νά καταλάβεις. Γι' αυτήνε είχε ξετρελλαθεί ό Τέλης, ό μονάκριβος γιός της χήρας της Λάμπαινας του Μουζακιώτη.»

Ό ξένος νοιώθει έναν άβάσταχτο έσωτερικό κλονισμό. Κατεβάζει τά μάτια, παίρνει στό χέρι τό γεμάτο του ποτήρι, τό φέρνει στό στόμα για νά κρύψει την ταραχή του, μά δέν πίνει παρά μία γουλιά. Δέν μπορεί.

— «Και γιατί, αφού την αγαπούσε, δέν την πήρε;»

— «Αυτός την ήθελε πολύ και θα την έπαιρνε. Και κείνη στην αρχή τουδειχνε, πως τον αγαπάει. Θυμάμαι, εγώ ό ίδιος τους είδα, με τά μάτια μου, τόσες φορές νά παιγνιδάνε στους τράφους. Μά έπειτα παρουσιάστηκε ό άλλος και ή Κατερίνα τον άφηκε τον Τέλη. Δέν τον ήθελε πειά.»

— «Ποιός άλλος;» ρωτάει με μισοσβυσμένη φωνή ό ξένος.

— «Ένας παληάνθρωπος, εδώ που τά λέμε» είπε ό συνομιλητής του, ζυγώνοντας τον ξένο και κατεβάζοντας τη φωνή, για νά μήν άκουστεί από τά πλαγινά τά τραπέζια. «Ό Γειώργης ό Βαρούκης, κατρεγάρης γνωστός σε όλην την οικουμένη. Αυτός την εκατάκτησε έτσι. Την πήρε από τά χέρια του Τέλη, του πειό γνωστικού παιδιού του χωριού μας, για νά την κακομοιριάσει, και αφού την κακομοιρίασε την πέταξε στο δρόμο σαν παληοκούρελλο.»

Οι φωνές και τά γέλοια της τρελλής έχουν ζυγώσει. Μισοσκεπάζονται από τά τραγούδια του μεσινοϋ τραπεζιού.

«Ποιέ από χείλη πηγαδιού δε λείπει πρασινάδα,

Κι' αγάπη δίχως πείσματα δέν έχει νοσιμάδα.»

Α.ά.ά.ά.δα, ξεφωνίζουν όλοι μαζί.

Τά χέρια του άγνωστου τρέμουν. Έχει καρφώσει τά μάτια άπά-

νου στο συνομιλητή του, για νά μήν του ξεφύγει τίποτα από την ιστορία, που τόσο λαχταράει να άκούσει τό τέλος της.

— «Και κείνος παντρεύτηκε με μία κληρονόμα στραβόπλατη και κουτσή, μά που τουφερε όλα τά καλά. Τη θυγατέρα του τοκογλύφου και θεουπαίχτη Μακρόπουλου. Οι άποθήκες τους, στο ίδιο τους τό σπίτι, γιατί φοβούνται τά ξένα χέρια, είναι στείβα. Έχουν σανούς, που τά ζωντανά τους μπορούν να πρώνε ολάκαιρο τό χρόνο και σωμούς να μήν έχουν. Τό σάρι, τό κριθόρι, και τό γέννημα για όλην τη χρονιά. Οι πύλες ξεχειλεις στο λάδι, τό πετρόλιο με τες κάσσεσ. Και τι δέν έχουν εκεί μέσα! Μήν τους λείπει ή πατάτα, τό άμύγδαλο, τά όσπρια; Ευλογία Θεού! Και ή δύστυχη ή Κατερίνα γυρίζει τρελλή, ξυπόλητη, άπλυτη και κουρελλίσρα. Και σου λένε έπειτα, πως υπάρχει δικαιοσύνη.»

— «Κι' ό Τέλης;» ρωτάει ό ξένος.

— «Έφυγε από τό χωριό μας. Ξενητεύτηκε, όταν ή Κατερίνα τον άφησε για τό Γειώργη. Λένε, πως πήγε στην Άμερική, μά την αλήθεια κανείς δέν την ξερε και κανείς δέν έμαθε ποτέ τι άπόγινε.

Τά μάτια της μάνας του της τάλκλεισαν ξένοι.»

Αυτή τη στιγμή φάνηκε στην πόρτα ή Τρελλοκατερίνα. Τ' άγτένισσα μαλλιά της, που έβγαίνουν σε τσοφρες μπερδεμένες μέσα από τη βρώμικη μπόλια της και της μισοσκεπάζαν τά μάγουλα, τό μπρούτζινο χρώμα του προσώπου της, τά μάτια της με την άγριάδα τους, οι ρυτίδες που της αυλάκωσαν τό πρόσωπο δέν άφηναν να φανεί τίποτα από την όμορφη Κατερίνα του παληού καιρού. Σωστό ρημάδι τό μισοσκεπασμένο από κουρέλλια, και γερασμένο κείνο κορμί. Μονάχα τά δόντια της ξάσπριζαν ανάμεσα στα κόκκινα χείλια της.

Όλοι γύρισαν τά μάτια τους προς τη θύρα, για νά την ιδού. Η μορφή του ξένου δείχνει κατάπληξη και συντριβή.

— «Καλώς την Κατερίνα, καλώς τό Κατερινάκι,» φωνάζει ένας ξανθός σγουρόμαλλος νέος, που καθώντανε με την παρέα του μεσι-

ανού τραπέζιου. «Έ, δὲ σ' ἔκραζε ἔτσι, ὅταν σὲ χάριδευε, ὁ Γειώργης ὁ Βαρύκης, εἰ;»

«Ὅλοι ἔβαλαν τὰ γέλοια.

Τὰ μάτια τῆς Τρελλοκατερίνας ἀστράψαν. Ἐνα τίναγμα, νευρικό τῆς πρᾶνταξε τὸ κορμί, σήκωσε τὸ δεξί τῆς τὸ χέρι, ἔδειξε τὴ γροθιά τῆς, ἀφῆσε νὰ τῆς ξεφυγεῖ μια φωνή, ποῦ ἔμοιαζε μὲ βογγητό, καὶ φασκελώνοντας τὸ νέο τοῦ φώναζε:

— «Πολύσπορε!»

«Ὅλοι ξεκαρδίζονται. Ὁ σγουρόμαλλος ὁ νέος σηκώνεται τώρα γελαστός ἀπὸ τὸ τραπέζι. Τρεκλίζει λιγνκι, γιατί εἶναι πιομένος, πάει κοντὰ στὴν Τρελλοκατερίνα καὶ γελώντας μ' ἓνα χτηνώδικο γέλοιο τὴν πειάνει ἀπὸ τὴ μέση.

— «Πές μου, ἔτσι σὲ ἀγκάλιαζε ὁ Γειώργης, ἔτσι; Ἔ; ἔτσι!»

Τὸ πρόσωπο τῆς Κατερίνας τώρα ἔχει σπασμούς νευρικούς, τὸ κορμί τῆς τρέμει ὀλάκαιρο καὶ ἀφῆνει νὰ τῆς ξεφυγεῖ ἓνα οὐρλιασμα πόνου. Μὰ στὸν ἴδιον καιρὸ δύο χέρια ἀτσάλενια ἔχουν πειάσει τὸ νέο ἀπὸ τοὺς ὤμους, τὸν τραβοῦν καὶ τὸν ἀναγκάζουν ν' ἀφῆσει ἑλεύθερη τὴν τρελλή, ἐνῶ μὲ φωνή, ποῦ τρέμει ἀπὸ τὴν ἐσωτερική του παραγῆ ὁ ἀγνωστος ξένος τοῦ λέει:

— «Ὅχι, παιδί μου, εἶναι κρῖμα. Μὴν παίζεις μὲ τὴν ἀνθρώπινη συφορά. Ὁ Θεὸς παιδεύει. Γιατὶ δὲν τὴν ἀφήνετε τουλάχιστο ἡσυχη στὴ δυστυχία τῆς;»

Ὁ νέος κάνει δύο βήματα πρὸς τὰ πίσω καὶ κυττάζει ἀγριωμένος τὸν ἀγνωστο, ἔτοιμος νὰ τοῦ ἐπιτεθεῖ. Κανείς πειά δὲ γελᾷ. Ὅλοι ἔχουν τὰ μάτια ἐπάνω τους.

«— Ἔχει δίκχο ὁ ξένος ἀνθρώπος», λέει ἓνας ἀπὸ τοὺς γέρους. «Ντροπὴ μας!»

— «Ἔχει δίκχο», λέει κι' ὁ ταβερνάρης.

— «Τίμια μιλεῖ.»

— «Δίκχο, δίκχο» ἀκούεται ἀπ' ὅλα τὰ στόματα. Ὅλοι ἐκεῖνοι, ποῦ πρὶν γελοῦσαν καὶ διασκεδάζαν μὲ τὴν τρελλή εἶναι σύμφωνα τώρα.

— «Καὶ μὲ συμπαθᾷς, παιδί μου, ποῦ μπαίνω σὲ ξένες δουλειές, μὰ πονᾶω σὰν ἀνθρώπος.»

Καὶ γυρίζοντας στο μαγαζάτορα μὲ φωνὴ ἡρεμὴ τώρα ὁ ξένος πρόσταξε:

— «Βάλε σὲ ὄλους νὰ πιόνει. Ἐγὼ κερνάω. Καὶ στὸ παιδί ἐδῶ ἀπὸ δύο ποτήρια, γιατί τὸ πείραξα, χωρὶς νὰ θέλω.»

Ἐβγαλε ἀπὸ τὴν τσέπη του δύο εἰκοσιπεντάρικα καὶ τάρριξε ἐπάνω στὸν μπάγκο τῆς ταβέρνας.

Ὁ σγουρόμαλλος ὁ νέος ξαναγύρισε στὴν παρέα του ἀμίλητος.

Μὲ τρυφερότητα μάνας ζυγώνει τώρα τὴν Κατερίνα ὁ ξένος.

— «Ἐλα, παιδί μου, μὴ στέκεις ἐδῶ, δὲν πρέπει. Ἐλα μαζὴ μου, πᾶμε ὄσω.»

Κεῖνη γυρῖσε καὶ τὸν κύτταξε. Τὰ μάτια τῆς βγάζουν ἀστράπες κακίας. Πολλὰ χρόνια τώρα ἔχει π ψεῖ νὰ πιστεῦει στὴν ἀνθρώπινη καλωσύνη.

— «Ἐλα,» τῆς εἶπε καὶ τὴν ἔπιασε ἀπὸ τὸ χέρι.

Ὁ Ταβερνάρης μοιραζει τώρα στὰ τραπέζια τὸ κρασί, ποῦ τοὺς φίλεψε ὁ ξένος.

— «Στὴν ὑγειά σου ἀφέντη,» ἀκούεται ἀπὸ κάθε στόμα.

— «Στὴν ὑγειά σας, παιδιά.»

Ἡ Κατερίνα προσπαθεῖ νὰ τραβήξει τὸ χέρι τῆς, ποῦ τὸ σφίγγει τὸ χέρι τοῦ ξένου. Μὰ νοιώθει δυνατὴ τὴν ἀντίσταση. Ἀπελπίζεται, γέρνει τὸ κεφάλι μὲ κίνηση ἀπότομη καὶ γλήγωρη καὶ μπήγει τα κοφτερά τῆς τὰ δόντια στὸ χέρι τοῦ ξένου, ὅσο βαθύτερα μποροῦσε.

Τὸ χέρι ξεμάτασε. Ὁ ξένος τὴν ἀφῆνει, μὲ τὸν πόνο ζωγραφισμένο στὴ μορφή του. Ἐλεύθερη ἡ τρελλή τρέχει πρὸς τὴ θύρα φωνάζοντας:

— «Βρωμόσκυλο!»

— «Καλὴ νύχτα σας, παιδιά,» λέει ὁ ξένος.

— «Στὸ καλό» τοῦ λένε ἀπὸ κάθε τραπέζι.

— Ὁ ταβερνάρης θέλει νὰ τοῦ δώσει τὰ ρέστα του.

— «Κράτηστα,» τοῦ λέει καὶ φεύγει.

II

Τὸ μαγαζὶ τοῦ Κύρ Στάθη εἶναι στὴν κορφή τοῦ βουνοῦ. Ἀπὸ κεῖ εἶναι τὸ διάβα ἑλῶν τῶν χωριῶν τῆς περιφέρειας, γιατί ἀπὸ κεῖ περν εἰ καὶ ὁ μοναχὸς ἀμαξωτὸς δρόμος. Στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ ἀριστερά, τρεῖς κοδέλλες ἅμα στρίφεις, εἶναι τ' ὁμορφο χωριουδάκι, καταπράσινο, ληφουτεμένο, μὲ τὰ σπιτάκια του, τὶς αὐλές του, τοὺς κηπους του καὶ τὴν ἐκκλησιά του μὲ τὸ ψηλὸ τῆς τὸ μαυρισμένο ἀπὸ τὴν πολυκαιρία καὶ τὴν ἀχρωματισία καμπαναριεῖο. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τοῦ βουνοῦ δεξιά, μισὴ ὥρα μακρὰ, τὸ μοναστήρι τῆς Βλαγεραινας.

Ἡ βραδεῖά ἐξω εἶναι ἡσυχη καὶ γλυκεῖά. Φεγγάρι δὲ φαίνεται. Μόνο στὰ χαράματα θάβγει. Οὐτε ἀστροφεγγιά. Κάπου - κάπου καὶ κανένα συρνεράκι. Τῆς κάψας, λένε οἱ χωριάτες. Μὰ τώρα, ποῦ πλάκωτε ἢ νύχτα, δροσίζει.

Ὁ ξένος μόλις βεβήθη ἐξω, κυττάζει γύρω του. Κατόπι καρφώνει τὰ μάτια πρὸς τὴ μεριά τοῦ χωριοῦ. Ἐρχεται ἀπὸ φῶς καὶ τὸ σκοτάδι γιὰ μιὰ στιγμή τὸν τυφλώνει. Δὲν μπορεῖ τίποτα νὰ ξεχωρίσει.

Ὁ νοῦς του τρέχει στὰ περασμένα. Σὲ μιὰ κόρη ποῦ ἀγαποῦσε ἐκεῖ στὸ χωριὸ του, νῦ, δυὸ βήματα πάρα πέρα. Τὶ ὁμορφὴ ποῦ ἦτανε τότες μὲ τὰ μαῦρα τῆς τὰ μάτια, τὰ μαῦρα τῆς σγουρὰ μαλλιά, τὸν ἠλιοψημένο κόρφο τῆς, σὰν ἀτσιγγάνας, καὶ τὸ τσαχπίνικο γέλοιο τῆς. Τὶ χαριτωμένα περνοῦσε ἡ ζωὴ, γεμάτη ἐλπίδες, γεμάτη τρέλλα, ὅλη ἓνα χαμόγελο. Καὶ κατόπι; ὦ τί φριχτὸ πρᾶμμα! Κατόπι τοῦ τὴν πῆραν καὶ τοῦ τὴν τρέλλαναν. Καὶ τὰ μάτια τῆς μανούλας του, τῆς παθιασμένης του μανούλας, τῆς τὰ κλεισαν ξένοι! Μὰ γιατί τοῦκαμαν τόσο κακό;

Τὰ δάκρυα τοῦ ἀνέβαιναν στὰ μάτια, μὰ μιὰ φωνὴ ποῦ ἀκούεται πονετικιά, λίγο παρέκει, τὸν κάνει νὰ συνέρθει. Προχωρεῖ πρὸς τὸ μέρος ἀπ' ὅπου ἔρχεται ἡ φωνή. Εἶναι ἡ Τρελλοκατερίνα καθισμένη στὸ γύρισμα τοῦ δρόμου ἐπάνω, σ' ἓνα σωρὸ γουλί.

Τὴ ζυγώνει.

— «Κατερίνα» τῆς λέει ψιθυριστὰ μὲ γλυκάδα, «κυττάξέ με, εἶμαι ὁ Τέλης. Δὲ σὲ ξέχασα ἐγὼ τόσα χρόνια ἐκεῖ κάτω.»

Ἐκείνη σηκώνεται ἀγριεμένη, ἀνοίγει τὰ δάχτυλά της καὶ τὸν φασκελώνει.

— «Ὅρσε μὲς τὰ μάτια σου» τοῦ λέει. Καὶ σηκώνεται νὰ φύγει. Μ' αὐτὸς δὲν ἀπελπίζεται.

— «Ἐλα μαζὴ μου, Κατερίνα, ἦρθα νὰ σὲ πάρω. Ἐλα νὰ φύγεις ἀπὸ δῶ, ἀπὸ τούτην τὴν κόλαση, ποῦ σὲ τυραγνᾶνε ὅλοι.»

Τῆς Κατερίνας ξεφεύγει ἓνα ἀλλόκοτο μουγγρητὸ σὰν λαχάνιασμα, σὰν κομμένη ἀνάσσα, κατόπι τρίζει τὰ δόντια - ὦ πῶς τὰ τρίζει! - καὶ φεύγει τρέχοντας, ἀφήνοντας τὸν ἀμαξωτὸ τὸ δρόμο καὶ μπαίνοντας στὸ μονοπάτι. Ἡ μπόλια τῆς ἀπὸ τὴν τρεχάλα ἀνεμίζει. Ἀνάμεσα στὰ ρεῖκια καὶ στ' ἀγκαθερὰ χαμόκλαδα τῆς ξεματώνουν τὰ πόδια. Κάποτες σκοντάφτει. Μὰ ἐξακολουθεῖ νὰ τρέχει, πάντα νὰ τρέχει, ἐνῶ ἐκεῖνος τὴν κυττάζει ἀπελπισμένος νὰ φεύγει. Σὲ λίγο δὲ φαίνεται πειά.

Γυρίζει τὸ μάτι του στὸ χωριουδάκι. Ἐνα μαγαζὶ μόνο εἶναι φωτισμένο κ' ἓνα σπίτι. Τὸ σπίτι τοῦ Μακρόπουλου. Τὸ μεγαλείτερο καὶ ψηλότερο σπίτι τοῦ χωριοῦ. Τὸ ξέρει καλὰ ὁ Τέλης. Εἶναι τώρα τοῦ Γειώργη τοῦ Βαρούκη. Κι' ὁ Τέλης πῆρε τὴν ἀπόρασή του. Δὲ διστάζει πειά. Κάθε ἀνομη πράξη ζητάει τὴν τιμωρία τῆς. Κάθε ἀδικημα τὸν ἐκδικητὴ του.

Στὴν ταβέρνα παίζουν τώρα τὰ χαρτιά μὲ μεγαλείτερο πείσμα. Οἱ τραγουδιστάδες εἶναι ὅλοι πιωμένοι καὶ στὸ κέρι καὶ τραγουδᾶνε μὲ περισσότερες παραφωνίες ἀπὸ πρὶν. Ὁ γέρος μὲ τὸ παιδάκι καληνύχτισε κ' ἔφυγε. Ἡ πολιτικὴ συζήτηση ξανάρχισε πειὸ ἀψυά, μὰ τώρα οἱ συζητητὲς κάθισαν στὸ τραπέζι, ποῦ ἄφησε ὁ ξένος, γιὰ νὰ τὰ ποῦν καλῆτερα. Ὁ ταβερνάρης δὲν προφτάνει νὰ γεμίζει τὰ ποτήρια. Κανεὶς δὲ συλλογίζεται νὰ γυρίσει στὸ σπίτι του. Γιωρτὴ δὲν εἶναι; Θὰ ξεσκάσουν. Τόσο καὶ τόσο αὔριο πάλε εἶναι καματερὴ καὶ

θά τούς βγει ὁ ἰδρώς κουμπι-κουμπι ἀπάνω στή δουλειά. Καινούριους μουστερηδες δὲν περιμένει πειὰ ὁ Κύρ Στάθης. Κοντεύουν οἱ ἔντεκα. Οἱ πανηγυριώτες ἔχουν γυρίσει ἔλοι τώρα πειὰ στὰ σπίτια τους. Κοιμούνται. Οἱ ξενύχτηδες ἀπομένουν μόνο. Κι' αὐτοὺς τοὺς ἔχει στὰ χέρια του ὁ Κύρ Στάθης. Εἶναι ἡ ὥρα τοῦ βαφτίσματος. Περασμένες οἱ δέκα ἀρχίζει ἡ βασιλεία τοῦ νεροῦ, ἔπως συνηθίζει νὰ λέει ὁ Κύρ Στάθης στὰ παιδιά του δίνοντας τους ὁδηγίες καὶ μαθήματα γιὰ τὸ μέλλον, ὅταν θάναί αὐτοὶ νοικοκυραῖοι στὸ μαγαζί. Οἱ πελάτες μισομεθυσμένοι δὲν καταλαβαίνουν τίποτα. Κατεβάζει ἀπὸ τὸ μπάγκο ὁ Κύρ Στάθης τὸ βαρελάκι μὲ τὸ κρασί καὶ τὸ πιθώνει στὸ σκαμνί, πίσω ἀπὸ τὸ μπάγκο. Μὲ τὸ κορμί του τὸ βαρελάκι σκεπάζεται. Ἀπὸ τώρα καὶ μπρὸς μισὸ κρασί καὶ μισὸ νερό. Καλὸ τοὺς κάνει. Τοὺς ἐμποδίζει νὰ γίνουν σκνίπα. Ἄμην;

— «Φέρε μας ἀπὸ μισὸ καρτεζί, Κύρ Στάθη, ἐγὼ πλερόνω.» φωνάζει ὁ σγουρόμαλος ὁ νέος.

— «Μωρὲ ἀσφάλεια! Ἡ τράπεζα τῆς Λόντρας!» μουρμουρίζει ὁ Κύρ Στάθης καὶ μὲ κακοκεριά γεμίζει τὰ ποτήρια. Ξάρνου ἔλοι ἀλαφιάζονται. Ἀκούεται ἡ καμπάνα τοῦ χωριοῦ νὰ σημαίνει. Τέτοια ὦρα! Τί τρέχει;

Κυττόζονται ὅλοι μὲ ἀπορία. Οἱ περισσότεροὶ σηκώνονται ἀνήσυχοι. Ἡ καμπάνα σημαίνει ἔπως ὅταν προσκαλεῖ τὰ παιδιά στὸ σχολεῖο ἢ τὴν ἐργασιὰ τῆς ἐργολαβίας τοῦ ὁρόμου, γιὰ νὰ ξαναπιάσει τὸ ἀπομειήμερο τῆ δουλειά.

— «Τί νὰ στάθηκε;» ρωτᾷ ἀνήσυχος ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Ἀφήνουν τώρα κι' οἱ παῖχτες τὰ χαρτιά. Πνίγονται στὴν ἀναμπουμπούλα τὰ στερνά τους τὰ λόγια. ἀπὸ ὀχτῶ, τὸ ἔννη καὶ τὸ δέκα, δικό μου.» Ὁ Κύρ Στάθης βγαίνει στὴ θύρα τοῦ μαγοζείου. Κυττάζει ἀριστερὰ πρὸς τὸ μέρος τοῦ χωριοῦ καὶ κάνει ἓνα βῆμα πρὸς τὰ πίσω.

— «Χριστὲ καὶ Παναγιά! Πυρκαϊά. Κάποιο σπίτι ἔπιασε φωτιά.»
Τώρα ὅλοι ὁρμοῦν πρὸς τὴ θύρα. Ὁ ἓνας σπρώχνει τὸν ἄλλον

πρὸς τὰ ἔξω. Θέλουν νὰ βεβαιωθοῦν μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ἡσυχάσουν. Ἀπὸ ποιά μεριά φαίνεται ἡ φωτιά; Κατὰ ποῦ νὰ πέφτει τὸ κακό; Μεγάλες κόκκινες γλῶσσες θαρρεῖς ποῦ ἀνεβαίνουν καὶ φτάνουν στὸν οὐρανό, ἐνῶ ὁ μαῦρος καπνὸς ποῦ βγαίνει ἀνάμεσὸ τους κάνει τρομερότερο τὸ θέαμα.

Κ' ἡ καμπάνα σημαίνει πάντα καὶ κράζει τὸν κόσμο νὰ βοηθήσει.

Αὐτὴ τῆ στιγμῆ ξαναφαίνει τρέχοντας ἡ γυναῖκα τοῦ Κύρ Στάθη ξεσεγγούνη καὶ ξεγιάδετη φωνάζοντας:

— «Τί στεκόσαστε αὐτοῦ, μωρές; Ὅλο τὸ χωριὸ θὰ πιάσει φωτιά, ἂν δὲν ριχτοῦμε στὰ πηγάδια νὰ τὰ στίψουμε.»

— «Ποῦ εἶναι ἡ φωτιά;» ρωτοῦν ὅλοι μὲ ἀγωνία.

— «Στοῦ Γειώργη τοῦ Βαρούκη. Ἐπιασαν οἱ σανοὶ του. Ἐκεῖ μέσα εἶχε τὸ πετρόλιο. Ἄναψε κι' αὐτό. Πάει. Χάθηκε ὁ Βαρούκης. Τὸ ἐμπόριό του καταστράφηκε. Τὸ σπίτι του ρημαδιάζεται. Ἀπὸ ἀζέντης σήμερα, μεροδούλης, μεροφάης, αὔριο.»

— «Καὶ πῶς ἔπιασε φωτιά;»

— «Κανεὶς δὲν ξέρει. Ὅλα εἶναι ἀπὸ Θεοῦ. Κάμεις, λάβεις, καρδιά μὴν σὲ πονέσει.»

— «Τὸ κρίμα τῆς Τρελλοκατερίνας,» σιγοψιθυρίζουν κάποιοι.

Καὶ ξεκινᾶνε ὅλοι βιαστικοί, μὰ καὶ ξαλαφρωμένοι, γιὰ τὸ χωριό. Θὰ κάμουν ὅτι μποροῦν, γιὰ νὰ σταματήσουν τὴ φωτιά. Μὰ δίχως ἀντλίες καὶ μὲ λίγο νερό, πῶς εἶναι δυνατό νὰ τὰ καταφέρουν; Ὁ Θεὸς μόνο πρέπει νὰ βάλει τὸ χέρι του.

Γύρω ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Βαρούκη εἶναι συμμαζωμένο ὅλο τὸ χωριὸ στὸ πόδι. Γυναῖκες γέροι καὶ παιδιά κουβαλᾶνε μὲ τίς ξέστες νερό, τίς περνᾶνε στοὺς ἄντρες, ποῦ ξεμανίκωτοι καὶ ἰδρωμένοι τὸ ρίχνουν ἐπάνω στὴ φωτιά.

Ὅλοι φοβοῦνται γιὰ τὰ σπίτια τους, ἂν τὸ κακὸ δὲ σταματήσει καὶ θεριέψει.

Οἱ γρηῆς σταυροκοποῦνται.

— «Ἄη Σπυρίδωνά μου, κάμε τὸ θέαμα σου!»

— «Βόηθα, Βλαχέραινά μου, τούς Χριστιανούς!»

Ὁ παπᾶς ἔχει φορέσει τὸ πετραχῆλι του καὶ προχωρεῖ στὴν ἐκκλησιά. Ἡ καμπάνα τώρα σημαίνει παράκληση.

— «Βόηθα, Χριστέ καὶ Παναγιά!» ψιθυρίζει τὸ κάθε στόμα.

Κ' οἱ ὄρες διαβαίνουν γεμάτες ἀγωνία, κ' ἡ φωτιά θεριεύει, ὄλο θεριεύει. Τὸ πάτωμα ἔχει καεῖ καὶ σωριαστῆ κ' οἱ φλόγες ἀνεβαίνουν πρὸς τὴ στέγη. Ποτὲ δὲ φωταγωγῆθηκε ἔτσι τὸ χωριουδάκι. Σωστὴ φωταψία. Φωτίζονται καὶ τὰ γύρω ληροστάσια καὶ τὸ ἀπέναντι βουνό, τὰ νᾶτανε μέρα. Μὰ τὸ κακὸ δὲν μπορεῖ νὰ σταματήσει. Τοῦ κακοῦ οἱ ἄντρες φωνάζουν στὲς γυναῖκες νὰ κάνουν γλήγωρα καὶ νὰ μὴν ἀποκάμουν κουβαλῶντας νερό. Ἡ φωτιά εἶναι δυνατώτερη ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη προσπάθεια. Τὸ νοιώθουν ὄλοι αὐτό. Οἱ περισσότεροὶ ἀπόκαμαν καὶ στέκουν τώρα πειὰ μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια. Κάποιοι ἐπιμένουν ἀκόμα.

Καὶ κανεὶς δὲν προσέχει σ' ἓναν καθαλλάρη, ἐπάνω σ' ἓνα κοκκινόμαλλο ἀλόγο, ποῦ φεύγει γιὰ τὴ χώρα βιαστικὰ μὲ τὸ πρόσωπο γυρισμένο πρὸς τὸ χωριό. Βρίσκεται τώρα στὴν κορφή τοῦ βουνοῦ. Οἱ φλόγες τοῦ σπιτιοῦ, ποῦ καίγεται, τοῦ φέγγουν στὸ σκοτεινὸ του τὸ δρόμο, μὰ ἡ λάμψη τοῦ θριάμβου δὲ φωτίζει τὴ μορφή του. Μονάχα ὁ πόνος ἔχει χαράξει κεῖ πάνου τὸ θλιβερό του τὸ διάβα.

Ξάφνου ἀκουεταὶ τρομερὸς θόρυβος. Θαρρεῖς, ποῦ σεισμός τράνταξε τὴ γῆς. Ἡ στέγη σωριάστηκε. Καὶ τώρα ἓνας ὀλόμαυρος καπνὸς βγαίνει πυκνός, πυκνὸς καὶ φοβερός, ἐνῶ οἱ κόκκινες γλωσσες ἀνεβαίνουν, ὄλο ἀνεβαίνουν μὲ γληγοράδα ἀπότομη πετῶντας σπίθες τριγύρω σὲ ἀρκετὴν ἀπόσταση.

Ὅλο τὸ σπίτι τὸ ρήμαξε ἡ φωτιά, δὲ μένουν πειὰ ὀλόρθοι παρὰ οἱ μαυροκαπνισμένοι του οἱ τοῖχοι καὶ οἱ φλόγες ἀναμεσὸ τους συμπληρώνουν τὸ χαλασμό.

Ὁ Βαρούκης εἶναι ὠχρὸς σὰ λείψανο καὶ ἀμίλητος. Ἡ γυναῖκα του, ἡ στραβόπλατη καὶ κουτσὴ κληρονόμα, μαλλιοτραβιέται μπρὸς στὴν ἀνεπάντευχη καταστροφή ξεφωνίζοντας, ὄλο ξεφωνίζοντας ἀπελπισμένα.

— «Δοξάστε τὸ Θεό, παιδιὰ.» λέει μὲ ὕψος ἐπίτημο ὁ Πρόεδρος τῆς Κοινότητος, «ποῦ δὲ φυτᾶει ἀπόψε καὶ ἔτσι γλυτώσαμε. Διαφορετικὰ αὔριο ὄλοι θάμαστε πρόσφυγες.»

Κ' ἓνας - ἓνας οἱ χωριάτες, ἡσυχοὶ πειὰ ποῦ τὰ σπίτια τους δὲν κινδυνεύουν, ἀποτραβιούνται σιγά, σιγά, ἀπὸ τὸν τόπο τῆς καταστροφῆς, γιὰ νὰ πᾶνε νὰ κοιμηθοῦνε.

Στὴν ἡσυχία τῆς νύχτας ἀκουεταὶ τώρα ἓνα κλάμμα. Κλάμμα σερνάμενο, βελύ, παραπονιάρικο, σπαραχτικὸ, σα μοιρολόι, σάν πνιγμένος ἀνείπωτος πόνος, σάν τρεμούλιασμα ψυχῆς, καὶ σιγαλὰ τόσο καὶ θλιβερό τόσο, σάν τὸν ἄνεμο, ποῦ βουίζει περνῶντας ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς σκισματιές κάποιου λησμονημένου ρημαδιοῦ.

Εἶναι ἡ Τρελλοκατερίνα.

Χρόνια τὸ χωριὸ δὲν τὴν εἶχε ἀκούσει νὰ κλάψει. Ἡ τρέλλα, ποῦ τῆς σκλήρυνε τὴν καρδιά, τῆς εἶχε στεγνώσει τὰ μάτια. Καὶ τώρα κλαίει θωρῶντας τ' ἀποκαλδία τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Γεωργη τοῦ Βαρούκη.

Ποιὰ τρικυμία νὰ τῆς ταρῶζει τὸ σκοτεινὸ τῆς τὸ μυαλό;

Ποιὸς ξέρει, μπορεῖ καὶ νὰ τὸν ἀγαπάει ἀκόμα.

18)8)25

ΕΙΡΗΝΗ Α. ΔΕΝΤΡΙΝΟΥ

ΛΕΥΚΑ ΠΤΕΡΑ

Ἀπλωσε μὲ τρελλὴ χροὰ τὰ ὀλολευκα φτερά του
Πρὸς τὴν πλημμύρα τοῦ φωτός ποῦ ἐφλόγισε τὴν πλάση,
Κι' ὅπως στὸ φῶς λαμποκοπᾶ, θαρρεῖς, ἀπὸ ἴδω κάτω
Κοιτώντας το, πὼς βιάζεται τὸν Ἥλιο γιὰ νὰ φτάσει!
Καρδιὰ καὶ Νοῦ, λευκὰ φτερά καὶ σεῖς γιὰ μὲ, ἀπλωμένα
πρὸς τᾶγιο φῶς τοῦ Ἰδανικοῦ ποῦ δὲ γνωρίζει δύση,
Ἐψώνετε μὲ ἀκούραστα, ὡς ποῦ μὲ νὰ μὲ φωτίσει
Μιὰ ἀχτίδα ἀπὸ τᾶνέσπερο τὸ φέγγος του καὶ ἐμένα.

N. A.

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ κ. ΠΑΛΑΜΑ

Τὸ γράμμα τοῦ κ. Παλαμά, πὸν δημοσιεύεται σήμερον σὴν Κερκυραϊκῇ Ἀνθολογίᾳ, εἶχε σιαλθῆ μαζί με τὸ ποίημα «οἱ τρεῖς Γάτες» πὸν στόλισε τὸ περασμένο φύλλο τοῦ περιοδικοῦ μας. Ἡ Διεύθυνσις δὲν τὸ δημοσίευσε μαζί με τὸ ποίημα, γιατί ἤθελε πρώτα νὰ ἔχει τὴν ἄδεια τοῦ διαλεγμένου Ἑλληνα ποιητῆ. Σήμερον τὸ δημοσιεύει με κάθε περηφάνεια. Σημ. τ. Δ.

Λουτρὰ Αἰδηψοῦ 24/7/1925.

Ἀγαπητῆ μου Κυρία,

Βρίσκομαι στὰ λουτρὰ τῆς Αἰδηψοῦ ὅπου ἔλαβα τὸ γράμμα σας. Συνοδεύω τὴ γυναίκα μου καὶ μαζί ἀποφασίζω κ ἐγὼ νὰ κοιτάξω τὸ ἑαυτὸ μου, κόνοντας λίγα λουτρὰ, γιατί κ ἐγὼ ὑποφέρω ἀπὸ κάποιους ἀδιάκριτους πόνους, πὸν δὲ θὰ μ' ἔμελαν τόσο, ἂν ὁ πόνος δὲν εἶχε πιάσει τὸ δεξί μου τὸ χέρι καὶ δὲν εἶχε σφηνωθῆ στὰ δάχτυλά μου, ἀκριβῶς στὸ μέρος πὸν μ' ἐμποδίζει νὰ... γράφω. Καὶ τώρα με κόπο κατορθώνω νὰ κρατήσω τὴν πένα, γὰ χάρη σας. Πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ λησμονήσω τὴν Κερκυραϊκῇ Ἀνθολογίᾳ πὸν ἔχετε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ στέλνετε, καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα, ἐσᾶς! Ἀλλὰ εἶναι καὶ κάτι ἄλλο πὸν με δείχνει κακὸ καὶ ἄπιστο συνεργάτη. Περνῶ κρίσιμη περίοδο τῆς ζωῆς μου. Διαβύζω ἀρκετά, πάντα ὅμως λιγότερον ἀπὸ ὅτι μοῦ χρειάζεται, σκορπῶ τὸ μυαλό μου, ἀποκεντρώνομαι, γεμίζω τὰ σφύρα μου με χαρτάκια παραγεμισμένα κ αὐτὰ με τὸ μολύβι μου, ἀπὸ ὑλικά πὸν ἂν δὲν εἶναι προωσιμένα νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἀργὰ ἢ γλήγορα, θὰ εἶναι κόπος χομένος. Τὸ μόνο εὐτύχημα εἶναι πὸν κανεὶς ἄλλος δὲν θὰ μπορῆ νὰ τὰ διαβάσῃ παρὰ ἐγὼ. Ἀλλοίμονο! τὸ ζήτημα εἶναι πῶς νὰ χτίσουμε, ὄχι πῶς νὰ κουβαλοῦμε λιθάρια καὶ χῶματα. Ριμάρω κάποτε, μὰ δὲν ἔχω ὄρεξη νὰ τὰ δώσω στὸ φῶς, δὲ μοῦ φαίνονται πῶς πληρώνουν καμὰ μεγάλη ἔλλειψη τώρα τουλάχιστο, καὶ ἡ μόνη τους σημασία τῶν στίχων μου, ἔτσι σκορπι-

σμένων, θὰ εἶναι νὰ δείχνουν κάποτε, ὅμως συγκεντρωμένοι πάντα κ αὐτοὶ σὲ κάποιο βιβλίον, τὴν ἐξέλιξή μου ὡς τὰ στενὰ μου χρόνια, ἐξέλιξη ἢ στὸ καλύτερον ἢ στὸ χειρότερον, ἀλλὰ πάντα ἐνδειχτικῆ τῆς φυσιογνωμίας ἐνὸς ποιητῆ πὸν πολὺ τὴν ἀγάπησε τὴν ποίηση, καὶ πάντα χαρακτηριστικῆ καὶ διδαχτικῆ γὰ τὴν ἱστορία μας τὴν πνευματικῆ.

Μὴν παραξενεύεστε, ἀγαπητῆ μου κυρία καὶ ποιήτρια, γὰ τίς ἀνορεξίες μου καὶ τίς ἀργοπορίες μου.

Μάλιστα νὰ συγχωρήστε καὶ τὴν κακογραφία μου· προέρχεται ἀπὸ τὸν κόπο πὸν μοῦ προξενεὶ τὸ χέρι μου, ὅταν γράφω. Κάποιος κακοδαίμονας, δυσσημασμένος, ποὺς ξέρει! ἀπὸ ἐμένα σοφίστηκε με τέτοιον σατανικὸ τρόπο νὰ μ' ἐκδικηθῆ. Μὲ χτύπησε στὸ ψαχνό, πὰν λέμε.

Εὐτυχῶς στὰ χαρτιά πὸν κουβάλησα μαζί μου σὴν Αἰδηψὸ (μὴ θύλασσα ἀπὸ ὧνεται ἀγνάτια μου ἰλαρή, συμπαθητικῆ, πολυταιριασμένη με τὸ εἶναι μου, πλαισιωμένη γραφικὰ ἀπὸ μιὰ βουνοσειρὰ πὸν τὴν στεφανώνει στὸ βάθος μισοξεχωρίζοντας ἀέρινος ὁ ἱερὸς Παρνασσός) στὰ χαρτιά μου βρίσκει ἓνα ποιηματάκι, αὐτὸ πὸν σᾶς ἐσωκλείω. Μὴ σᾶς ξαφνίσῃ ὁ τίτλος του. Ἔχω λίγο καιρὸ πὸν συμπαθῶ τὲς γατοῦλες καὶ συζῶ μ' αὐτὲς ἔρωτας ἴσως γεροντικός, κόπως ἀργὰ ξυπνημένος, μὰ πάντα ἔρωτας. Ἔπειτα τὸ θέμα δὲν εἶναι τίποτε ὁ ποιητῆς εἶναι τὸ πᾶν. Θὰ τὸ ξέρετε καλύτερὰ μου, ὁ ποιητῆς πὸν βρίσκει παντοῦ τὴν ποίηση καὶ μέσα σὲ ὅλα καὶ με ὅλα σκέφτεται καὶ τραγουδεῖ. Τὸ ποίημα αὐτὸ θὰ σᾶς τὸ ἀφιέρωνα, γιατί καὶ σ' αὐτὸ ἀκόμα θὰ ἰδῆτε πῶς βρίσκομαι ὅλος μέσα με τὴν ταπεινῆ μου τέχνη, ἀλλὰ δὲν ἤθελα, καθόλου, νὰ τὸ βάλω τὸ ὄνομά σας γειτονεμένο με τρεῖς γάτες, ὅσο κ' ἂν εἶναι οἱ μακάριες αὐτὲς στυλιζαρισμένες ἀπὸ τὸ κοντύλι μου. Φυλάγω τὸ ὄνομά σας, ἀργότερα, γὰ κάτι καλύτερον.

Γνώριζα μόνο — καὶ μιλοῦσα τώρα τελευταῖα με τὸ Δροσίνη — πῶς τοῦ χρόνου ἔχουμε τὴν ἑκατονταετηρίδα τοῦ Μαρκοῦ,

δὲν ἤξευρα πὼς μ' αὐτὴ συμπίπτει ἔξέεινῃ τοῦ Πολυλά. Ἄμφιβάλλετε πὼς θὰ ἔχω κάτι νὰ πῶ γιὰ τοὺς δυὸ μεγάλους μου διδασκάλους ποὺ φωτίσανε τὰ πρῶτα μου βήματα καὶ ποὺ ἀκόμα καλὰ καλὰ, κάθε φορὰ ποὺ τοὺς συλλογίζομαι αἰσθάνομαι πὼς δὲν εἶμαι τίποτε περισσότερο ἀπὸ μαθητὴς τους; Ἰερὸ χρέος ἔχει ὁ Λογοτεχνικός σας Ὁμιλος νὰ τιμῆσῃ τὴ μνήμη καὶ τῶν δυὸ, καὶ δὲ θὰ ἔπρεπε τόχα καὶ ἡ Κέρκυρα νὰ δώσῃ, ὅσο τῆς εἶναι βολετό, μία ἐπισημότητα στὸ μνημόσυνο τοῦτο; Εἶμαι βέβαιος πὼς ἂν δὲν εἶχαμε τὸν Πολυλά δὲ θὰ εἶχαμε τὸ Σολωμὸ καθὼς τώρα τὸν ἔχουμε. Ὁ Ἀμλέτος του καὶ τὰ Προλεγόμενά του στὰ Σωζόμενα, τὶ κρητικὰ δημοουργικὰ κατορθώματα, ποὺ θὰ ἔπρεπε πάντα νὰ τὰ ἔχουν ὑπόψη τους οἱ νέοι γιὰ τὸ καλὸ καὶ τῆς σκέψης τους καὶ τῆς τέχνης τους, καθὼς πάλι ὁ στίχος τοῦ Μαρκοῦ δὲν μπορεῖ παρά νὰ εἶναι πρότυπο ὁμορφίᾳς σὲ ὅσους ἔχουν τῆς Ποιητικῆς Τέχνης γερὴ καὶ ὀρθὴ τὴν ἀντίληψη. Ἔπειτα ὁ Μαρκοῦ εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ «Ὁρκου», ὅπου ἡ πατριδολάτρισσα πνοὴ ξεχύνεται σὲ ὅλη της τὴν ἔνταση τὴν καλλιτεχνικὴ. Θὰ ἔπρεπε τὸ μάρμαρο νὰ τοῦ ἔχη ἀποτυπωμένη ἕως τότε τὴν ἡμερὴ ἀρχοντικὴ μορφὴ στῆ γῆ ποὺ τότε γέννησε καὶ ἡ Κρήτη νὰ τὸ στεφανώσῃ τὸ μάρμαρο αὐτὸ μὲ τῶν αἱματοποιησμένων της χωμάτων τὰ δαφνοστέφανα.

Μοῦ φαίνεται πὼς ἡ ρητορικὴ μὲ συνεπαίρνει καὶ τὸ πονεμένο μου χέρι διαμαρτύρεται καὶ πρέπει ἐδῶ νὰ σταματήσω. Συγχωρῆστε τὴν κακογραφία μου· καθαρώτερα δὲν μπορῶ νὰ γράψω. Ἀλλὰ εἶχα τόσον καιρὸν νὰ γράψω. .

Παρακαλῶ μονάχα στὸ τύπωμα τοῦ ἐσώχλειστου νὰ μοῦ κάμετε τὴν χάρη νὰ προσέξετε στὴ διόρθωση. Τὰ τυπογραφικὰ παροράματα ἐξακολουθοῦν νὰ μοῦ κάνουν μεγάλη θραύση καὶ φοβερὴ ἀντιπολίτευση· μὲ ἀπελπίζουν.

Πάντα πρόθυμος φίλος καὶ θαυμαστής σας
ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

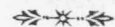
ΔΙΠΛΗ ΑΓΑΠΗ

*Κάποια παλῆά μου αἰσθήματα κι' ὀμιχλογεννημένα
Παίρουν παρὰξενες μορφές ὁπόταν σὲ θωρῶ.
Κ' ἐνῶ ἐσέβανε ἀγαπῶ καὶ λαχταρῶ γιὰ σένα,
Μιὰν ἄλλη βλέπω νὰ περνᾷ μὲ πρόσωπον ὠχρό.*

*Μὲς τῆ φτωχῆ μου τῆ ζωῆ ξανοίγω καὶ μιὰν ἄλλη
Ὅπου μαζί της πέρασα λύπες, χαρές, καὶ μούσ.
Γι' αὐτὸ σένα κοιτάζοντας ἄλλης θυμοῦμαι κάλλη
Καὶ στὸ δικό σου φίλημα μιᾶς ἄλλης στεναγμούς.*

*Ὅταν μέσα στὰ μάτια σου τὸ βλέμμα μου βυθίζω,
Κ' ἢ σὲ κοιτῶ περιλυπός, ἢ σοῦ μιλῶ γλυκά,
Ἐσένα βλέπω· μὰ διὰ μιᾶς μιὰν ἄλλην ἀνικουρίζω
Καὶ πὼς μιλῶ μοῦ φαίνεται μ' ἐκείνη μυστικά!*

*Στὰ χεῖλη σου τὰ ὀόδινα, ποῦχει ἡ χαρὰ ξανθίσει
Ζητιάω κάποιο φίλημα σὲ σιόμα ὠμέ! νεκρό,
Καὶ στὰ γλυκά ματάκια σου δύο μάτια ποῦχει σβύσει
Ὁ πόνος καὶ τὰ δάκρυα σ' ἕναν παλῆὸ καιρό.*

*Κ' ἢ παιδικὴ ἢ ἀγάπη μου, ἀγάπη πεθαμένη,
Στὸν ἔρωτά σου τὸν τρελλὸ καὶ πάλι ξαναζεῖ,
Ἐνῶ μιὰ δύναμη κορυφὴ τοὺς πόθους ἀνασταίνει,
Ποῦ νόμιζα, πὼς πέθαναν μ' ἐκείνηνε μαζί.*

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΕΝΟΣ ΘΕΟΥ

Στή Ρώμη μές στο ναό τῆς Ρώμης ἢ Οἰκουμένη στή Θεά μεγάλη θυσία ἐπρόσφερνε.

Ἐκ τῶν γάθε τόπο τοῦ κόσμου ἦταν ἐκεῖ. Γάλλοι, Ἰβηρες, Ἀσιανοί, Αἰγύπτιοι κι' ἄλλοι, τῆ Ρώμῃ τὰ λαιρέφουνε, εἰς τὴν Ρώμῃ καὶ τὸν ἀφτοκράτορα.

Τοῦ Τιβέριου τ' ἄγαλμα, προσκύνημα τῆς Γῆς σὶν κανὸ τοῦ θυμιατοῦ φαινότανε στυμμένο σὰ νᾶπλεε σὶὰ σύγνεφα.

Μὰ οἱ μάντισες περιέλυπο τὸ διακρυσμένο βλέμμα τους περιτρογουρίζουν ἀπάνου σὶὰ λαὸ ποῦ χαιρέται τῆ δόξα του.

Κατάμαυρα τὰ σπλάχνα τῶν θυμάτων.

Κι' ὅταν ἡ μεγάλη θυσία, μὲ μυρωδιὰ ἀπὸ πάχος πρὸς τὸν οὐρανὸ σηκώνεται, χιλιάδες κοράκια κατὰ τὴν Ἀσία πετᾶνε, καὶ ριάζεται καὶ τρέμει ἡ γῆς, ὁ οὐρανὸς τρομάζει καὶ μαῦρο χροῶμα νύνεται σκοταδερό.

Μόνο τοῦ θυσιαστήριου ἡ κόκκινη λάμψη, ἀπαίσια, τὸ κατατρομασμένο ἄφωνο πλῆθος φωτίζει, ἀγχαλὰ κ' εἶναι μέρα.

Γιατὶ λοιπὸν ὁ ἥλιος, γιατί οἱ θεοὶ εἶναι ὀργισμένοι;

Μὴν κάποιος ἄλλος Ἄδωνης, σὲ κάποιο δύσος τῆς Ἀσίας, πεθαίνει, ἢ μὴ ἢ Θέτις ἐγέννησε, τοῦ Δία τὸ φονέα, κι' ὁ κόσμος θὲ ν' ἀλλάξει:

Ἄχι μές στή Γιουδαία εἶναι ὁ γιὸς τοῦ Γεχωβᾶ ποῦ πεθαίνει.

Κ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ

(Ἐκ τῶν ἀνεκδοτῶν Ἀντιφεγγίδες.)

ΑΠΟ ΤΗΝ ΗΛΕΚΤΡΑΝ ΤΟΥ ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ

(Στίχ. 1147 — 1232.)

ΧΟΡΟΣ

(Στροφή.)

Ἐφτασε ἡ πλερωμὴ τῶν κακῶν· σὶὸ παλάτι
φυσοῦν ἄνεμοι ἐνάντιοι. Τότε
σκοτίωσαν σὶὸ λουτζὸ τὸν καλὸ βασιλιά μου,
κοί σκεπὲς καὶ τὰ λίθινα τῶν παλατιῶν κορφοτοίχια
Πῶς βογγοῦσαν καθὼς ἔτσι φώναξ' ἑκεῖνος:
«Ὁ τρισάθλια γυναῖκα, λοιπὸν μὲ σκοτώνεις
πῶροχον' ὕστερ' ἀπὸ δέκα χρόνους
σὶτὴ γλυκεῖά μου πατρίδα;

(Ἀντιστροφή.)

Ὁ καιρὸς τώρα γύρισε, φέρνει μαζί του
τῆς παρασιτρατισμένης γυναίκας
τὴ βαρεῖα τιμωρία, ποῦ τὸ δόλιο τῆς ἄντρα,
καθὼς γύρισε πάλι μὲ χρόνια σὶὸ σπύου του ἐκεῖνος
καὶ σὶὰ οὐράνια Κυκλώπεια κάστρα, σὰν πῆρε
κοφτερό ἕνα πελέκι ἢ κακούργα σὶὸ χέρι,
τὸν σκοτώνει. τάντρος τῆς τὸ κοῖμα
τὴν εὐοῆκε κ' ἐκείνην.

(Ἐπὸδος.)

Σὰν ἄγρια λιόντισσα ποῦ βοσκᾶ
σὲ βουνησίους δρυμούς, ἔπραξε τὸ φορητὸ φονικό!

ΚΛΥΤΑΙΜΗΣΤΡΑ

Παιδιά μου, γιὰ τοὺς Θεοὺς μὴ με σκοτώνετε. ..

ΧΟΡΟΣ

Κλαίω κ' ἐγὼ ποῦ τὰ τέκνα σου ὀϊμὲ σὲ σκοτώνουν.
Ὁ θεὸς τιμωρεῖ, σὰν ἡ ὥρα θάρσῃ.
Ἐπαθες φοβερά, μὰ ἔχεις πράξει κέσού,
ἄνομα δόλια, σὶὸν ἄντρα σου.

ΕΞΟΔΟΣ

ΧΟΡΟΣ

Ἄλλὰ νά τους αὐτοὶ βγαίνουν τῶρ' ἄλ' τὸ σπῖν
σιτὸ αἶμα τῆς νιόσφαχτις μάνας τῶν βουτυγμένοι
νικηφόρα σημεῖα τρισάθλιας σφαγῆς.

Ὡ ἀπὸ τῆ γενεᾶ τοῦ Ταντάλου σιὸν κόσμον
δὲν ὑπάρχει οὐδ' ἐφάνη ἄλλη πῶς δουινχῆς.

ΟΡΕΣΤΗΣ

(Κοιμῶς)

Ὡ Γῆ καὶ Δία, πὸν τὰ πάντα βλέπεις
γιὰ ἰδέτε φοινκὰ φοιγιά, γιὰ ἰδέτε,
τὰ δυὸ κορμιά πὸν κείτονται σιτὸ χῶμα
σφαγμένα μὲ τὸ χέρι τὸ δικό μου
γιὰ ἐκδίκηση τῶν ὄσων ἔχω πάθει.

ΗΛΕΚΤΡΑ

Φοιγιά κι ἀξιοδάκρυτα, ἀδερφέ μου,
ζέγῳ εἶμαι ἢ αἰτία· πὸν φωτιά καὶ φλόγα
γένηκα δὴμὲ, σιτὴ μάνα πὸν μ' ἐγέννα,
Ὡ μάνα, μὲ τὴν τέτοια σου τὴν τόχη
τί τρομερὰ κι ἀνήκουσια ἔχεις πάθει,
δόλια, ἀπὸ τὰ παιδιά σου, κι ὅμως δίκια
πλέρωσες τοῦ παιέρα μας τὸ φόνον.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Τὴν τιμωρία ἐλάλησες, ὦ Φοῖβε,
μὲ τὸ χρῆσμά σου, μὰ ἔχεις φανερώσει
ἄφαντες θλίψεις, κι ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα
μακριὰ σιὰ ξένα σὰ φοινὰ μὲ στέλνεις.
Σὲ ποιά χώρα νὰ πάγω; καὶ ποῖος φίλος
ποῖος θεοβούμενος πιά θὰ κινιάξῃ
ἐμένα πὸν τὴ μάνα μου ἔχω σφάζει;

ΗΛΕΚΤΡΑ

Ἀλίμονό μου, κ' ἐγὼ πὸν νὰ πάγω;
σὲ ποῖο χωριό, σὲ γάμο ποιόν; ποῖος ἄντρας
θὰ μὲ δεχτῆ σιτὴ νυφικὴ του κλίνης;

ΟΡΕΣΤΗΣ

Πάλι, σοῦ γύρισεν ἢ γνώμη πάλι
κατὰ τὸ φύσιμα τ'ἀνέμον. Τώρα
φρόνιμα σκέφτεσαι, ἐνῶ πρὶν ἐνάντια.

κῆσπροῦξες ἄσχημα τὸν ἀδερφέ σου,
καλὴ μου, σιτὸ κακὸ χωρὶς τὰ θέλη.
Ἐἶδες πῶς πιάστηκε ἢ δουινχισμένη
ἀπὸ τοὺς πέπλους μου καὶ τὸ βυζὶ τῆς
μῦδειξε, ἐνῶ τὴ σκότωνα — ὦ τὶ κοῖμα —
ἢ δόλια κατὰ γῆς ἰγνατισμένη;

ΗΛΕΚΤΡΑ

Σὲ πόρεσε κατὰβαθὰ ἢ ψυχὴ σου
— ξέρω καλά — σὰν ἄκουσες τὸ θυῆνον
τὸ θλιβερὸ τῆς μάνας πὸν σ' ἐγέννα.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Καὶ μῦλογε σὰν ἀπλώσε τὸ χέρι
σιτὸ κατωσάγοντό μου «Σὲ ἰκειεύω,
παιδάκι μου» κι ἀπὸ τὰ μάγονιά μου
κρεμιώνιαν, τόσον ὄλον τὸ μαχαίρι
κόπτεψε νὰ μου πέση ἀπὸ τὸ χέρι.

ΧΟΡΟΣ

Ἡ δόλια· καὶ πῶς βράσιαξε ἢ καρδιά σου
τὰ μάτια σου σιτῆς μάνας σου νὰ οἰξῆς
τὸ σκοτωμό, καθὼς ψυχομαχοῦσε!

ΟΡΕΣΤΗΣ

Σιὰ μάτια μου ἔρριξα τὸ πανωφόρι
ζέμπηξα σιτὸ λαιμό τῆς τὸ κοπίδι.

ΗΛΕΚΤΡΑ

Κῆγῳ σὸδωκα θάρρος καὶ μαζί σου
τὸ φοινκὸ μαχαίρι σου ἔχω πιάσει.

ΧΟΡΟΣ

Τι πράμα φοβερώτατο ἔχεις κάνει.

ΟΡΕΣΤΗΣ

Πιάσε, καὶ μὲ τὰ πέπλα τῆς τὸ σῶμα
σουκέπασέ τῆς, κλείσε τὲς πληγές τῆς,
Γέννησες τέκνα, ὦ μάνα νὰ σὲ σφάζουν.

ΗΛΕΚΤΡΑ

Ἀγαπημένη ἐοῦ καὶ μοισομένη,
νά, σὲ περιτυλίγω μὲ τὰ πέπλα.
Τέλος κακῶν μεγάλων σιτὸ παλάτι.

“Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, Η. ΤΑΙΝΕ

(ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ)

(Συνέχεια από το προηγούμενο.)

2. ΕΠΟΧΗ

Και ο Taine αφού έδωσε τα κύρια γνωρίσματα της φυλής που της γέννησε το φυσικό της περιβάλλον και που σε πολύ σύντομη περιλήψη προσπάθησα να παρουσιάσω πάρα πάνω, έρχεται στο δεύτερο μέρος του συστηματός του στην **εποχή**.

Δηλαδή στο ανθρώπινο περιβάλλον που δικριέται σε δύο κλάδους: στο προσωπικό περιβάλλον και στο αντικειμενικό ανθρώπινο.

Κι' απ' αυτό το τελευταίο εξετάζει περισσότερο το ιστορικό περιβάλλον την παράδοση και μάλιστα την άμεση δηλ. τη θρησκεία και τη γλώσσα. Και λέει, πώς αυτά κάνουν τον αρχαίο Έλληνα να διαφέρει από τον Άγγλο ή τον Ισπανό όχι μόνο γιατί είναι Έλληνας και ανήκοντας σε άλλη φυλή έχει φυσικά άλλες δεξιότητες κι άλλες κλίσεις αλλά να διαφέρει από τον Άγγλο και τον Ισπανό και το νεώτερο Έλληνα ακόμα, γιατί είναι **αρχαίος**.

Κι' ανήκοντας σε μια ιστορική εποχή πολύ πρωιτερινή έχει άλλες ιδέες και άλλα αισθήματα και φυσικά και διαφορετική τέχνη.

Και η διαφορά αυτή των αρχαίων από τους νεώτερους είναι διπλή και έξωτερική στον τρόπο του ντυσίματός τους, της κατοικίας τους, της δίκιτάς τους και έσωτερική, βαθύτερη, που οφείλεται στην διαφορετική άγωγή τους, τη θρησκευτική και τη λαϊκή.

Και πρώτα οι έξωτερικές διαφορές.

Στά ψυχρά και νοτερά κλίματα της Ευρώπης, που οι ανάγκες είναι μεγάλες επιβάλλονται τόσες προφυλάξεις και τόσα έρόδια, που η ζωή καταντάει κοπιαστική και πολύπλοκη. Για να μπορέση ο άνθρωπος να ζήση ύποφερτά έχει ανάγκη από ζεστά φορέματα, από θέρμανση, από σπίτι καλά προφυλαγμένο, από τροφή περισσότερη και συχνότερη κι' από χίλια δυό άλλα μικροπράγματα ή και μεγαλύτερα, που στην αρχαιότητα ήτανε άγνωστα ή περιττά.

Στην αρχαία Ελλάδα όλα είναι απλά και εύκολα. Κοντός άχει-

ρίθωτος χιτώνας για τους άνδρες μακρός πτυχωτός για τις γυναίκες, που σκεπάζει το σώμα δίχως να το στενοχωρη, και έμεις δείχνει το σχήμα του, είναι πολύ διαφορετικό από το πολύπλοκο ευρωπαϊκό, με τό τόσα του περιττά έξαρτήματα.

Κι' ενώ ο σημερινός άνθρωπος σχεδόν βασανίζεται για να περιβληθῆ τα πολυσύνθετα ρούχα του, ο αρχαίος με τη μεγαλύτερη ευκολία και σε μια στιγμή ντύνονταν και ιδίως γδύνονταν, αφού τού ήτανε και εύχαριστότερο, για νάρηση, το σῶμά του έλευθερο στον άέρα και στον ήλιο μέσα στα γυμναστήρια και στους παλαίστρας, «ίδιον των Έλλήνων το αποκαλύπτεσθαι» λέει ο Πλίνιος.

Η ίδια απλότητα και στα σπίτια. Σπίτι μικρό και εισόγεια με την αυλή του μπροστά και για έπιπλα: ένα κρεβάτι, ένα κιβώτιο, έρωαία άγγελα με ζωγραφίες κιένα λυχνάρι, είναι ό τι χρειάζεται σε τόση έμκρατο σαν τον έλληνα και σε ανθρώπους που διαίτωνται αστόμαθον, στην άγορα ή σταίς δημόσιες στοές και μόνο τη νύχτα καταφεύγουν στα σπίτια τους.

Κι' όσο για τα δημόσια χτήρια, αν συγκρίνουμε τις ευρωπαϊκές βουλές ή τα δικαστήρια, με το βήμα του αρχαίου ρήτορα, στον Αρειο Πάγο που σφίζεται ίσαμε σήμερα: μια άδειανή θέση με δυό τρία πέτρινα σκαλοπάτια μπροστά, θα καταλάβουμε πόση είναι η διαφορά του αρχαίου άπλουστατου βίου από τον πολύπλοκο σημερινό.

Η διαφορά αυτή είναι πολύ δυνατώτερη στα αισθήματά του και στοίς ιδέες του, που προέρχονται από τη διαφορετική άγωγή και σκευτική και τη λαϊκή.

Οι αρχαίοι σύμφωνα με τη γαρούμενη θρησκεία τους και σύμφωνα με τους ξέγονιστους, πολυδαίδαλους θεούς τους είχανε την αντίληψη, πώς η ζωή είναι γιορτή μέσα σε χαρά και σε ήλιο, είναι το μεγαλύτερο δώρο, που έλαβαν από τους θεούς και το θετικώτερο άποκτήμα, δέν πρέπει λοιπόν ούτε να το κχομεταχειριστούνε ούτε και να το κχοσύνε.

Ο θάνατος δέν τους άρέσει και η μέλλουσα ζωή ανάμεσα στα

«εἰδωλα καμύτων» δὲν τοὺς εἶναι ἀγαπητὴ καὶ ὁ Ἀχιλλεύς, ὅταν ὁ Ὀδυσσεύς ἴσῃν Ἄδῃ τὸν συγχάιρεται, ποὺ εἶναι ὁ πρῶτος ἀνάμεσα ἵστοις σκιῆς. «Μὴ μου μιλᾷς, ἀπαντᾷει γιὰ τὸ θάνατο, δοξασμένε Ὀδυσσεύ. Θα προτιμοῦσά νά δούλευα μισθωτὸς σένα φτωχὸ ἄνθρωπο ἀπάνω ἵστη γῆς παρά νά βασιλεύω ἀνάμεσα ἵστους πεθαμένους.»

Ὅμως δὲν τοὺς τρομάζει ὁ θάνατος οὔτε τοὺς φέρει ἀνησυχίες. Κι' ὁ Σωκράτης φιλοσοφεῖ ἀπαθείστατα ἀπάνω σαυτὸν καὶ δὲν δι-
στάζει νά περάσῃ ἤσυχα ἀπὸ τῆ ζωῆ ἵστο θάνατο μὲ τῆ βεβαιότητα πὺς ὁ θάνατος, τί θα εἶναι ἐπὶ τέλος παρά ἡ μακάριε ἐκμηδένιστῃ, σὰν ὕπνος δίχως ὄνειρα καὶ τί καλύτερο ἀπ' αὐτὸ ἡ ζωῆ στὸν Ἄδῃ ἀνάμεσα ἀπὸ ἔνδοξους νεκρούς;

Σαυτὴ τὴν ἀντίληψη εἶναι ἐντελῶς ἀντίθετη ἡ χριστιανική, ποὺ παρουσιάζει τῆ ζωῆ σὰν τόπο ἐξορίας γιὰ τὴν ψυχῆ ποὺ κλεισμένη μέσα ἵστο σῶμα, περνᾷ ἀνησυχῆ καὶ βασανισμένη γεμάτῃ ἀπὸ ἀγωνία γιὰ τῆ μέλλουσα ζωῆ. Θᾶναι τὰ μαρτυρία ἵστην κόλαση ἡ ἡ μακαριότητα ἵστον Παράδεισο;

Ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα ἵστοις δύο θρησκείες φαίνεται καθαρῶτατα ἵστα δύο μεγάλα ἔργα, ἵστην Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσεια ἀπὸ τῆ μιὰ με-
ριά, ἵστη Θεία Κωμῶδια ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Φωτεινὸ καὶ φαιδρὸ καὶ γερὸ τὸ ἕνα στηρίζεται ἵστην ἀλήθεια καὶ ἵστην πραγματικότητα.

Σκοτεινὸ, μελαγχολικὸ, ἄρρωστο τὸ ἄλλο στηρίζεται ἵστο ὄνειρο «ἀρχίζει ἀπὸ ἐριάλτῃ λέει ὁ Taine καὶ τελειώνει σὲ ἔκσταση».

Ἀλλὰ καὶ ἡ γλῶσσα παρουσιάζει σωματικὲς διαφορὲς. Σήμερα οἱ γλῶσσες εἶναι φορτωμένες ἀπὸ τόσου βραείου καὶ δυσκόλο μεταχειρί-
στους ἔρους, ἀπὸ λέξεις καὶ ἔνοιες τόσο πολλὲς καὶ ἀφρημένες, ποὺ συσσωρευτικὰν 18 αἰῶνες ἀπάνω σὲ κείνες, ποὺ μᾶς κληροδο-
τήσανε οἱ ἀρχαῖοι, ποὺ σένα συγγραφέα νά χρειάζονται 15 χρόνια σπουδῆς γιὰ νά μάθῃ νά γράφῃ, ὄχι ἔξυπνα, λέει ὁ Taine, γιὰτὶ αὐτὸ δὲ διδάσκειται, ἀλλὰ καθαρὰ μὲ ἀκρίβεια καὶ μὲ κυριολεξία. Κι' αὐτὸ δὲν εἶναι ὑπερβολή.

Θυμᾶμαι πὺς ὁ Κώστας Θεοτόκης, τὴν παραμονὴ τοῦ θανάτου τοῦ μιλῶντας γιὰ κάποιον κακογραμμένο βιβλίο λογίου ἀπὸ τοὺς νέους εἶπε ἀγανακτισμένος «Τοὺς ἀγράμματους δίχως κόπο ἔννοσῃνε νά γράφουνε. Ἐγὼ δέκα ὀλόκαυρα χρόνια μελέτησα, μονάχα γιὰ νά μάθῃ νά γράφῃ.»

Στοὺς ἀρχαίους τόσοσ κόπος δὲν ἐχρειάζονταν εἶχανε νεαρή, σα-
φέστατῃ, ἕκτερη γλῶσσα, ἡ ἔτυμολογία τοὺς ἦτανε ἄμεσα γνωστῆ, τὸ παιδὶ ποὺ ἔδῃαινε ἀπὸ τὸ γυμνάσιο μποροῦσε νά παρακολουθήσῃ τοὺς διαλόγους τοῦ Πλάτωνα χωρὶς δυσκολία, γιὰτὶ ἀνάμεσα ἵστη γλῶσσα τοῦ λαοῦ καὶ ἵστη γλῶσσα τῶν λογίων δὲν ὑπῆρχε καμμιά διαφορὰ. Σήμερα χρειάζεται ἡ διάνοια, ἡ ὑπομονὴ καὶ μακροβιότητα τοῦ Goethe σχεδὸν γιὰ νά ἐπαρκέσῃ ὁ ἄνθρωπος ἵστοις γλωσσικὲς γνώσεις ποὺ τοὺς ἐσώριασαν οἱ αἰῶνες.

Καὶ νά ἦτανε μόνον αὐτές! Σήμερα εἶναι τόσο πολλὰ ἔκείνα ποὺ πρέπει νά μάθουμε, ποὺ δὲν προστάνουμε καλά-καλά νά καταλά-
βουμε τί ἦτανε ἡ ζωῆ καὶ πεθαίνουμε.

Μὰ οἱ ἀρχαῖοι ποὺ δὲν ἐπέρασαν τῆ ζωῆ τους μελετῶντας τῆ σο-
φία τόσοσ αἰῶνων βρῆκαν τὸν καιρὸ νάναπτύξουν τῆ δικῆ τους, νά πε-
ριποιηθοῦν καὶ νά καλύτερέψουν τὸ σῶμα τους καὶ νά νοιώσουνε βα-
θειὰ τῆ χαρὰ καὶ τὴν ἀπόλαυση τῆς ζωῆς.

3. ΘΕΣΜΟΙ

Τὴν ἐξέλιξη τῆς τέχνης καὶ τῆ μεγάλη της ἀνάπτυξη βοηθοῦν πολὺ καὶ οἱ θεσμοί. Στὴν ἑλληνικὴ ἀγωγή εἶχε πολὺ μεγάλη σημα-
σία ἡ ὄρχηστικὴ καὶ ἡ γυμναστικὴ.

Καὶ ἵστον πόλεμο καὶ ἵστην εἰρήνη ἡ ὄρχηση ἦτανε ἀπαραίτητῃ
μαυτὴν γιόρταζαν τὰ ἐπινίκια καὶ μαυτὴν τιμοῦσαν τοὺς νεκρούς
κιόταν ἔρχονταν ἡ ποθητῆ εἰρήνη, τοὺς θεοὺς τους μὲ χορούς τοὺς
ἐλάτρευαν.

Εἶναι ἡ ἐποχὴ ποὺ ἀκμάζει ἡ λυρικὴ ποίηση ἡ οἱ ποιηταὶ μαζί μὲ
τὰ λόγια τοῦ τραγουδιοῦ τους συνθέτουν καὶ τῆ μουσικὴ ἐφευρίσκουν
καὶ τὸ ρυθμὸ. Καὶ ὁ ρυθμὸς κανονίζει τὰ βήματα καὶ τοῖς κινήσεις,
ποὺ πρέπει νά κάμῃ ὁ ἐφηβὸς ψάλλοντας τὸ τραγοῦδι.

*Όλοι οί λυρικοί ποιηταί είναι καί χοροδιδάσκαλοι. Τά σπίτια τους είναι είδος Ὀδείου. Ἐν τῇ Λέσβῳ ἦταν ἐκτός ἀπό τῆς Σαπρῶς κι ἄλλα πολλά χορηγεῖα πού τά διεύθυναν γυναίκες. Πλήθος μαθηταί καί μαθήτριες φοιτοῦσαν σαυτά, πού ἔρχονταν ἀπό τά διάφορα νησιά κι ἀπό τοῖς ἀπέναντι ἀκτές, τῇ Μιλήτῳ, τῇ Κολορῶνα καί πολλά χρόνια διδάσκονταν ἐκεῖ μουσική, ἀπαγγελία, καί γάρη: τήν τεχνή δηλαδή νά στέκονται, νά ντύνονται νά κινούνται. Οἱ χαριτωμένες κόρες πού φοιτοῦσαν σέ τέτοιους «οἴκους Μουσῶν» κορόιδευαν τοῖς ἀκαλαίσθητες «τάς ἀγροιώτιδας τάς οὐκ ἐπισταμένας τά βράκε' ἔλκειν ἐπί τῶν σφύρων.»

Ἄπ' αὐτά τά ᾠδεῖα ἔβγαιναν οἱ χοροί γιά τοῦς ἐπικήδειους θρήνους, γιά τοῖς γαμήλιες πομπές, γιά τά πανηγύρια.

Ὁ Σοφοκλῆς 15 χρονῶν γυμνός, μέ τῇ λύρα ἔστο χέρι τραγοῦδησε καί χόρευε τά ἐπινίκια τῆς ναυμαχίας τῆς Σαλαμίνας.

Ἐπίστευαν πῶς τὸ εὐχαριστότερο θέαμα γιά τοῦς θεοῦς του ἦταν νά βλέπουν σώματα γερά, ᾠραία καί γυμνασμένα. Γιαυτό οἱ θεησκευτικῆς γιορτές τους δέν ἦταν παρά χοροί μελοδραματικοί καί χοροί σοβαροί ὀλόγυρα ἔστους βωμοῦς καί τέτοιους πού νά φαίνεται ἡ σωματική δύναμη κι ἡ υγεία. Ἐνας ἀπ' αὐτούς τοῦς θεησκευτικούς χορούς ἦταν κι ὁ διθύραμβος πού ἔγινε ἡ ἀρχή τῆς ἑλληνικῆς τραγωδίας ἀργότερα.

Δίπλα ἔστην ὀρχηστική στέκεται ἡ γυμναστική, ὁ ἐθνικώτερος θεσμός καί τὸ β' μέρος ἔστην ἑλληνική παιδείση. Ὁ Ὀμηρος ἀναφέρει τῇ γυμναστικῇ «οἱ ἦρωες τρέχουν, παλαίουν, ρίχνουν τὸ δίσκο καί ὅποιος δέν καταγίνεται μέ τοῦς ἄθλους εἶναι «ἔμπορος», κατώτερος δηλαδή ἄνθρωπος.

Ὅμως ἀκόμα δέν ἔχει καθιερωθῆ ἡ γυμναστική σάν θεσμός. Αὐτὸ γένηται ἀργότερα ἀπό τοῦς Δωριεῖς. Τὴν πιὸ γνήσια ἑλληνική φυλὴ, πού ἂν καί τραχεῖα ἔχει τόση δύναμη καί υγεία, πού ζωογονεῖ τὸ ἐθνικὸ πνεῦμα.

Ἐννιά χιλιάδες οἰκογένειες ἀπὸ περήφανους καί σκληροῦς Σπαρ-

τάτες ἐγκαταστημένους ἔστη Λακωνία ἀνάμεσα ἔστους δουλωμένους ἀρχαίους κατοίκους, μέσα σέ ἀτείχιστη πόλη κυριαρχοῦν ἀπάνω σέ 120.000 ἀγρότες καί 200.000 δούλους.

Εἶναι φανερὴ ἡ ζωὴ, πού πρέπει νά κάμουν γιά νά κρατηθοῦν κύριοι ἀνάμεσα ἀπὸ ἐχθροῦς δέκα φορές περισσοτέρους. Ὀλάκερη ἡ Σπαρτιατικὴ νομοθεσία σένα σκοπὸ ἀποβλέπει: νά κάμη τοῦς πολίτες δυνατοῦς ὑπερασπιστῆς τῆς πατρίδας τους. Λοιπὸν ἡ γυμναστικὴ καί κάθε ἄλλη ἀσκηση, πού θά τοῖς δυναμώση τὸ σῶμά τους εἶναι ἡ μοναδικὴ τους φροντίδα. Ἄνδρες καί γυναίκες γυμνάζονται καί ἀσκοῦνται καί λαβαίνουν μέρος ἔστοις ἀγῶνες τὸ ἴδιο.

Οἱ καχεκτικοί δέν ἔχουν λόγο νά ζοῦνε. Ἐξετάζουν προσεχτικῶς τὰ βρέφη κι ἂν ταῦρου ἀσθενικά τὰ γλυτώνουν ἀπὸ τὸ ἄσκοπο βάρος τῆς ζωῆς πετώντάς τα ἔστον Καιάδα. Ἀγωνίζονται μέ κάθε τρόπο νά καλύτερέψουν ἢ καί νά διατηρήσουν τῇ δύναμη τῆς φυλῆς τους: καί αὐτές τους οἱ προσπάθειες ἔστην ἐπιλογή δέν διαφέρουν καθόλου ἀπὸ κείνες, πού γίνονται μέσα ἔστα ἵπποτροφεῖα γιά νά πετύχουν διαλεγτὴ ράτσα ἀλόγων.

Ὁ κάθε πολίτης ἐπὶ ποινῇ θανάτου ὀφείλει νά εἶναι ἴσος μέ δέκα εἴλωτες.

Ὅμως δέν εἶναι ἄμουσοι: εἶναι οἱ ἐρευρέτες ἰδιαίτερης μουσικῆς καθαρὰ ἑλληνικῆς τοῦ δῶριου ρυθμοῦ, πού ὁ χαραχτῆρας τῆς εἶναι σοβαρὸς καί ἀφελῆς.

Τὰ παιδιὰ ἀπὸ πέντε χρονῶν διδάσκονται τὸν πυρρίγιο, χορὸ στρατιωτικὸ, πού ἀπομιμεῖται ὅλες τοῖς κινήσεις ἔστην ἄμυνα καί ἔστην ἐπίθεση.

Ἄλλὰ οἱ «γυμνοπαιδιές» εἶναι ἡ κυριώτερη γυμναστικὴ τους ἀσκηση: σαυτές λαβαίνουν μέρος ὅλοι οἱ πολῖται χωρισμένοι σέ χορούς.

Ὁ χορὸς τῶν γερόντων ἀρχίζε τραγουδώντας:

«Ἄμες ποκ' ἤμες ἄλκιμοι νεανίαί.»

Ὁ χορός τῶν ἀνδρῶν ἀπαντοῦσε :

« Ἄμμες δὲ γ' εἶμες, ἂν δὲ λῆς, πείραν λάβε.

Κι' ὁ τρίτος χορός τῶν παιδιῶν ἀπαντοῦσε. »

« Ἄμμες δὲ γ' ἐσόμεθα πολλῶ κάρρονες. »

Πουθενά ἄλλου ἢ χορική ποίηση δὲν καλλιεργήθηκε καὶ δὲν εὐδοκίμησε τόσο, ὅσο ἰσοῦς Δωριεῖς κι' ἀπ' αὐτοῦς διαδόθηκε καὶ στήν ἄλλη Ἑλλάδα.

Αὐτοὶ ἐσυστηματοποίησαν τὴ γυμναστική καὶ ἰδρύσαν τοὺς ἀγῶνες ποὺ ἐγίνηκαν ὕστερα πανελληνιοί. Ἐπειδὴ εἶναι φυσικό, ὅταν ἕνας λαὸς διακριθῆ σὲ κάτι, ὅλοι οἱ ἄλλοι θὰ μιμηθοῦν τοὺς θεσμούς του, ἢ γυμναστική ποὺ ἦταν ἡ κυριώτερη αἰτία τῆς ὑπεροχῆς καλλιεργήθηκε μὲ μανία ἀπ' ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Οἱ ἐλεύθεροι πολῖται ἀπὸ 16 ὡς 18 χρονῶν ζοῦνε μέσθ' ἰσοῦς γυμναστήρια. ποὺ ἰδρύθησαν σὲ ὅλες τὰς πόλεις. Κάθε ἄλλη ἀσχολία παύει σαυτὴ τὴν ἐποχὴ καὶ οἱ δάσκαλοι τοὺς σὺν ἀληθινοὶ καλλιτέχνες προτιμῶν καὶ προσέχουν πολὺ νὰ ἀσκοῦνται παράλληλα ὅλα τὰ μέρη τοῦ σώματος. Καὶ τὴ γυμναστική αὐτὴ τὴν ἐξακολουθοῦν ὕστερα καὶ σὲ ὅλη τους τὴ ζωὴ. Γιατὸ ἀποχτοῦν σώματα σεμνὰ καὶ ὠραία, βᾶδισμα ρυθμικό, κινήσεις ὑπέροχες. Εἶναι καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ καὶ διακρίνονται ἀμέσως ἀπὸ τοὺς ἀγρότες ἢ τοὺς βᾶναυτους τεχνίτες.

Τὰ σώματά τους συχνὰ ἐκτεθειμένα γυμνὰ ἰσοῦς ἥλιο καὶ ἰσοῦς ἀέρα, οὔτε δίνουνε τὴν ἐντύπωση τοῦ γυμνοῦ, ὅπως εἶναι μὲ τὸ δερμα στυλινὸ καὶ βαθύχρωμο, δυναμωμένο ἀπὸ τὸ λάδι, τὴ σκόνη, τὴ σπλεγγίδα καὶ τὰ κρύα λουτρά.

Ὁ Ἀγησίλαος κάποτε γιὰ νὰ δώσῃ θάρρος ἰσοῦς στρατιώτες του, διάταξε νὰ γυμνώσουν τοὺς αἰχμηκλώτους· κι' ὅταν οἱ Ἕλληνες εἶδαν τὰ ἀξιολύπητα, λευκά, τρυφηλὰ σώματα τῶν Περσῶν νὰ ριγοῦν ἰσοῦς ἀέρα ἐγάλασαν· σκέφτηκαν πῶς μέσα σαυτὰ τὰ σαρκωμένα, ἀηδιστικά σώματα δὲν μπορεῖ νὰ κατοικοῦν ψυχρὸς δυνατές· ὠρμησαν ἀπάνω τους καὶ τοὺς νίκησαν.

Κι' ἰσοῦς ἢ ὀργανιστικὴ ἢ ἢ γυμναστικὴ εἶναι οἱ δύο μεγάλοι θεσμοὶ ποὺ ἐτροφοδότησαν τὸ περσότερο τὴν τέχνη.

Οἱ καλλιτέχνες ἰσοῦς θερησκευτικὴς τελετῆς, ἰσοῦς ἀγῶνες ἄλλὰ καὶ καθημερινὰ μέσα ἰσοῦς παλαιστρῆς εἶχαν μπροστά ἰσοῦς ματιὰ τοὺς εἰκόνες ἀπὸ ὑπέροχα γυμνὰ σώματα ἡρεμὰ ἢ σὲ κίνησῃ, μονογυμνὰ ἢ σὲ ὠραία συμπλεγματα. Δὲν ἔλειπε παρα νὰ τὴν σκαλίσουν ἰσοῦς μάρμαρο καὶ νὰ γεννήσουν ἰσοῦς τὴ γλυπτική, τὴν καθαυτὸ ἐθνικὴ ἑλληνικὴ τέχνη.

ΤΕΧΝΗ

Κι' ὅλα τὰ γνωρίσματα ποὺ παρα πᾶνου μᾶς ἐδείξε ὁ Γαῖνος, πῶς ἀπόχτησε ἢ φυλὴ γῆρας ἰσοῦς περισσῶλλον τῆς, ἰσοῦς ἐποχῆς τῆς καὶ ἰσοῦς θεσμοὺς τῆς, ὅλα αὐτὰ τὰ γνωρίσματα ἀποτυπώνονται φανερώτατα καὶ ἰσοῦς τῆς τέχνης.

Ἡ καθαρότητα ἰσοῦς γραμμῆς, ἢ λιτότητα ἰσοῦς σχῆμα καὶ ἰσοῦς ἐκτέλεσῃ· καὶ ἢ μὲγᾶλη ἐξιδανικευτικὴ τάση εἶναι τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικά τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, ποὺ ὅμοια δὲν εἶδε ἀκόμα ὁ κόσμος.

Ἐνα ἀκόμα κύριο χαρακτηριστικὸ ποὺ βλέπουμε ἰσοῦς ἑλληνικὴ τέχνη εἶναι καὶ τὸ βαθύ θερησκευτικὸ συναίσθημα ποὺ τὴν ἐμπνέει.

Οἱ καλλιτέχνες εἶναι εὐσεβεῖς· κι' ἂν ἀπὸ τίς παλαιστρῆς ἐπῆραν ἰσοῦς τὰ ὠραία σώματα, ποὺ μᾶς ἀποτυπώνει ἢ πλαστικὴ τους, τὴν ὑπέροχη ἑκφραση μὲ τὴν ὑπερκόσμια γαληνότητα δὲν τὴν πῆραν βέβαια ἀπὸ κανένα ὅμοιο τους, ἀλλὰ τὴν ἀντήλησαν ἀπὸ τὴν ψυχὴ τους, τὴν ποτισμένη μὲ ἰσοῦς ἐνθουσιασμῶ. Ἄλλοιῶς δὲ θὰ μποροῦσε ποτὲ νὰ ἐξηγηθῆ ἢ ἑκφραση, ποὺ ὁ Φειδίας ἰσοῦς Δία τοῦ ἢ ἰσοῦς Ἀθηνᾶ καὶ ποὺ οἱ ἰσοῦς οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον, πῶς ἢ αὐτὸς ἀνέβηκε ἰσοῦς Ὀλυμπο καὶ εἶδε τὸ Δία ἢ ὁ Δίας· κατέβηκε ἰσοῦς γῆ καὶ παρουσιάστηκε ἰσοῦς ὅμοια ἰσοῦς Φειδία.

Ὅμοια καὶ τὸ φιλελεύθερο, ἀνυπότακτο πνευμά τους καὶ κείνο φαίνεται ἰσοῦς τῆς τέχνης τους.

Ἡ φύση τοὺς δίνει τὰ πρότυπα μᾶ αὐτὴ δὲν τὰ ἀκολουθεῖ πιστά, γιὰτί ποτε δὲ θὰ ἔφταναν ποτὲ μακρύτερα ἀπὸ κεί ποὺ ἔφταναν κι' οἱ Αἰγύπτιοι ἢ ἀργότερα οἱ Βυζαντινοί, σὲνᾶν τέλειο ἰσοῦς μα στεγνὸ

ρεαλισμό. Όταν τὰ ἀνάγλυφα τοῦ Παρθενῶνά μας κουβαλήθηκαν ἀπὸ τὸν Ἑλγιν ἰστὸ Λονδίνο ἕνας μεγάλος γλύπτης, μόλις τάντίκρουσε γονάτισε καὶ φώναξε. «Φαίνεται πὼς αὐτὰ γίνανε σύμφωνα μὲ τὴ φύση, μὰ ἐγὼ δὲν εὐτύχησα ποτὲ μου νὰ δῶ τέτοια φύση.»

Οἱ Ἕλληγνες ἐξιδανίκευσαν τὴ φύση κι ὄχι μόνο ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπόταξαν ὅπως ὑπόταξαν καὶ θεοὺς καὶ κράτος καὶ νόμους. Καμμιά γυναίκα ἰστὴ φύση δὲν ἔχει γαλάζια μαλλιά. Μὰ οἱ καλλιτέχνες ἰστὸ Ἀττικὸ ἐργαστήριον χρωμάτισαν τὰ μαλλιά τῶν γυναικείων τους ἀγαλμάτων γαλάζια.

Καὶ ἔδειξαν ἔτσι πὼς σκοπὸς τῆς τέχνης δὲν εἶναι νὰ παραστήσῃ τὴ φύση, ἀλλὰ νὰ γεννήσῃ τὸ συναίσθημα τοῦ καλοῦ.

Κι' αὐτὴ ἡ ἀπόλυτη ἐλευθερία καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ κάθε δεσμό, θρησκευτικὸ, πολιτικὸ, φυσικὸ, εἶναι ἐκείνη ποὺ ἔκαμε τὴν τέχνη νὰ φτάσῃ ἰστὸ ψηλότερο σημεῖο τῆς τελειότητος καὶ τόσο ποὺ καὶ ἐρειπωμένη ἀκόμα ὅπως παρουσιάζεται σημερὰ ἀπάνω ἰστὴ Ἀκρόπολι νὰ δικαιολογεῖ ἐντελῶς τὸ μεγάλο τεχνικὸν, ποὺ εἶπε πὼς «τὰ ἐρείπια αὐτὰ σκέονται ἐκεῖ γιὰ νὰ ἀπελπίζουνε κάθε τέχνη.»

Μία σπουδαία διαφορὰ τῆς ἀρχαίας τέχνης ἀπὸ τὴ σημερινὴ εἶναι ποὺ ἔδωσε τὴν ἴδια ἀκριβῶς σημασίαν σὲ ὅλα τὰ μέρη τοῦ σώματος. Τὸ πρόσωπο δὲν ἦτανε γιὰ τοὺς ἀρχαίους τεχνίτες ἀξιολογώτερο ἀπὸ τὴ στήρινα ἢ τὸ μηρό. Καὶ βέβαια ἀφοῦ ἰστὸ πνεῦμα δὲν ἔδιναν ἀνώτερη σημασίαν ἀπὸ τὸ σῶμα· ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα ἦτανε μονάχα τὰ μέσα γιὰ νὰ ἀπολαύσουνε ἢ νὰ ἐκφράσουνε τὴ ζωὴ, γιὰ ποῖο λόγο τὸ πρόσωπο θὰ ἔδειχνε καλύτερα τὴ συναίσθησιν τῆς ζωῆς ἢ τὴν κίνησιν, ἀπὸτι θὰ τὴν ἔδειχνε ὁ τένοντας τοῦ ποδίου ἢ τοῦ χερσίου. Γι' αὐτὸ τὰ πρόσωπα τῶν ἀγαλμάτων τους εἶναι ἡρεμα καὶ σχεδὸν δίχως ἐκφράσιν. Τὸ πρόσωπο εἶναι ἕνα μονάχα μέρος ἀπὸ τὸ ὅρατον σύνολον κι ὅσο πῶς ὅρατον εἶναι τὸ σῶμα, τόσο πῶς λιγώτερη σημασίαν ἔχει τὸ πρόσωπο· ὅπως τὸ ἐξηγεῖ καὶ ὁ Χαιρεφῶν ἰστὸ Σωκράτη μιλῶντας γιὰ τὸ Χαρμίδη.

«Τί σοι φαίνεται ὁ νεανίσκος, ὦ Σώκρατες; οὐκ εὐπρόσωπος; . . . Οὗτος μέντοι, εἰ ἐθέλει ἀποδύνασι, δοῦξαι σοι ἀπρόσωπος εἶναι· οὕτω τὸ εἶδος πύγκαλός ἐστιν». Ἔτσι «ἀπρόσωπον» μπορούμε νὰ ποῦμε πὼς εἶναι ὅλα τὰ ἀρχαῖα ἀγάλματα μὲ τὰ ὑπέροχα σώματα κι' αὐτὴ εἶναι ἡ δυνατώτερη ἀντιθεσὴ τους, ἀπὸ τὰ σημερινὰ, ποὺ ὅλη ἡ ἐκφράσιν, ἡ δύναμις κι' ἡ ἀξία συγκεντρώνεται εἰς τὸ πρόσωπον.

Καὶ τὸ τελευταῖον γνώρισμα τῆς ἑλληνικῆς πλαστικῆς εἶναι ποὺ τὸ περισσότερο μέρος τῆς χρησιμεύει γιὰ συμπλήρωμα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

«Εἶναι σπάνιον, λέει ὁ Ernest Grosse, τοῦ ἀκολουθεῖ κοινωνιολογικὴ αἰσθητικὴ σὰν τὸν Taine, ἰστὸς πρωτόγονου λαοῦ ἢ καλλιτεχνικὴ δράσιν νὰ μὴ συνοδεύεται ἀπὸ τὴν πρακτικὴν.»

Καὶ ὅλα τὰ ἀνάγλυφα τῶν ἀρχαίων στόλισαν τ'ἀετώματα καὶ τοὺς μετώπους ὡς τὰ διαζώματα, ὅπως τὰ ἀγάλματα ἰστήθηκαν μέσα ἰστὸς σπηλαίους.

Καὶ ὁ ναὸς εἶναι ἀπὸ τὰ φωτεινότερα δημιουργήματα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἀπλός, συμμετρικός καὶ ἀνάλογος γίνεται ἀμέσως ἀντιληπτός ἰστὸ μάτι καὶ ἰστὴν ψυχὴν, ὀλίκερος δὲν εἶναι πελώριος καὶ λαθουρινθώδης σὰν τοὺς Αἰγυπτιακοὺς καὶ τοὺς Ἰνδοίους, οὕτε γιγάντιος καὶ μυστηριώδης σὰν τοὺς χριστιανικοὺς, ποὺ χωροῦν τὸ πληθυσμὸν ὀλίκερης πόλης.

Δὲν εἶναι τόπος γιὰ συνέλευσιν· εἶναι ἡ μαρμαρένια ὀμορφροσκαλίμενη θήκη, ποὺ θὰ κλείσῃ τὸ πανιερὸν ἄγαλμα.

Καὶ εἴτε κομψὸς κι ἀναλακρὸς εἶναι καὶ ὑψωνεται σὲνα σύγολο καὶ μ' ὅλη τὴν ανεξαρτησίαν τῶν μερῶν του σὰν τὸ Ἰωνικὸ, δημοκρατικὸ πνεῦμα, ποὺ τὸν δημιουργήσῃ, εἴτε ἀπλός, σοβαρὸς, σφιγτοδεμένος σὰν τὸ ὀλιγαρχικὸ καὶ σὰ μονοκόμματον δωρικὸ πνεῦμα ποὺ τὸν ἐγεννήσῃ, πάντα εἶναι τόσο βαθειὰ καὶ κομψὰ καὶ στέρια ὑπολογισμένος, ποὺ φαίνεται σὰν νὰ εἶναι προωρισμένος ν' ἀνήκῃ σὲ ὅλες τοὺς ἐποχὰς καὶ νὰ ἀντιπροσωπεύῃ ὅλους τοὺς αἰῶνες.

Καὶ θὰ ἐσώζονταν ἴσαμε σημερὰ ὅλοι οἱ ναοὶ ἂν δὲν τοὺς ἐγκρέ-

μιζε ὁ φανατισμὸς τῶν χριστιανῶν ἢ τὸ ξένο μακροῦσι, ὅπως τὸν Παρθενῶνα. Ὁ ὄγκος ποῦ τοῦ δίνει ὁ ὀριζικὸς του ρυθμὸς δὲν τοῦ προσθέτει βάρος παρὰ μονάχη στερεότητα.

Οἱ ἀρχιτέκτονες του καταργησαν τὴν ἀκαλαίσθητη εὐθυστεία τῶν γεωμετρικῶν σχημάτων συμφῶνα μὲ τοὺς μυστηριώδεις κανόνες τῆς ὀπτικῆς, ἔκαμαν τοὺς σοφωτέρους ὑπολογισμοὺς καί' στοὺς πῶ μικρὲς λεπτομερείες καὶ παρουσίασαν ἕνα συνολο, ποῦ τοὺς δείχνει ὄχι μόνο μηχανικοὺς τέλειους, μαθηματικοὺς βαθυτατοὺς, ἀρχιτέκτονες σοφοὺς, μὰ καὶ καλλιτέχνες ἐμπνευσμένους καὶ ποιητὰς.

Γιαυτὸ κι' ὁ Παρθενῶνας ὑψώνεται αἰῶνια καὶ
«σιδηροθεμελιωτὸς καὶ φτερωτὸς ἀνάμα,
καὶ κυφερὸς καὶ μέλο του τάλυριστο, τολόρθο...»
ὅπως θαυμάσια τὸν ἐχαράχτηρισε ὁ Παλαμαῆς.

Αὐτὴ εἶναι ἡ φιλοσοφία τῆς τέχνης ἐστὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν Taine. Τὸ βιβλίον ἀποτελεῖται ἀπὸ 200 σελίδες καὶ ἀπ' αὐτοὺς μονάχη οἱ 23 μιλάει γιὰ τέχνη.

Ἐχει βεβαία καὶ τὰ ἐλαστώματά του τὸ βιβλίον, ποῦ τὸ σπουδαί-
ότερο εἶναι αὐτὴ ἡ μέθοδος ποῦ συχνὰ τὴν αἰσθάνεται κανένας πολὺ
βαρειά. Κάποτε ὅμως τὴν ξεγνάει καὶ ὁ ἴδιος καὶ τότε προχωρεῖ κι
αὐτὸς πιο ἀνετα καὶ μεῖς πιο εὐχάριστα.

Ὅμως σὲ πολλὰς μεριὰς λέει τὰ ἴδια πράγματα, σὲ τρόπο ποῦ
διαβάζοντας, ἐνῶ προχωρεῖτε ὅλο καὶ ἐστὴν ἴδια θέσῃ σὰς φαίνεται
ποῦ στέκεστε κι' αὐτὸ τὰς κουράζει.

Ἐγὼς ἀπ' αὐτὰ τὸ βιβλίον εἶναι ἀπὸ τα πιο χαριτωμένα κι' ἀνά-
λαφρα ποῦ γράφτηκαν γιὰ τὸν ἀρχαῖο ἑλληνικὸ κόσμον. Βέβαια γι'
αὐτὸ τὸν κόσμον ὑπάρχουν μελέτες πολὺ βαθύτερες καὶ σοφωτέρες μὰ
ἀπ' ὅλες αὐτὲς τοῖς ἐμβριθεῖς τοῖς γραμμένες μὲ ἐπιστημονικὴ συνο-
φύωση, ἐγὼ προτιμῶ τὸ ἀνάλαφρο βιβλίον τοῦ Taine, τὸ γραμ-
μένο ἀπὸ τὴν ἀρχὴν του Ἰταμὶ τὸ τέλος του μὲ κέφι καὶ χαμόγελο
γιατὶ ταιριάζει περισσότερο ἐστὸ παιδρὸ παιδιόστικο ἑλληνικὸ κόσμον.

Κάπου-κάπου λέει καὶ πράγματα ποῦ φαίνονται παράξενα. Τὸν
πειράζει ποῦ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν μπόρεσαν νὰ φαντασθῶν θεοὺς
ὑπερκόσμιους καὶ ἀσυλληπτους, πιστεύει πῶς δὲν ἐθεοποίησαν τὸ
ἄπειρον γιατί δὲν τὸ αἰσθάνθηκαν, γιατί τοὺς διέφυγε ἡ καθολικό-
τητα. Μὰ δὲν ἔχει οὐδὲν, δὲν τοὺς διαφεύγει τίποτα, μήπως ὅλα
τὰ φιλοσοφικὰ τοὺς συστήματα δὲν προσπαθοῦν νὰ φράσουν καὶ δὲ
φτάνουν σὲ μιὰ γενικώτατη ἀρχὴ ὑλικὴ ἐστὴν ἀρχὴ, ἀδιάφορο, πνευ-
ματικὴ ἀργότερα μὰ πάντα γενικώτατη καὶ παντοδύναμη ποῦ σαυ-
τὴν ἀποδίνουν τὴ γέννηση τοῦ σύμπαντος; Κι' ἂν δὲν ἐφαντάστηκαν
θεοὺς τόσο ἀφηρημένους ποῦ νὰ τοὺς συγχίζουμε μὲ τὸ ἄπειρον εἶναι
γιατὶ δὲν τὸ θέλησαν; γιατί δὲν ἔχουνε καμμιὰ συμπάθεια ἐστὸς ἀ-
φηρημένες ἐννοεῖς.

Λοιπὸν δὲν ἄφησαν τοὺς θεοὺς πίσω ἀπὸ τὰ σύννεφα, γιὰ νὰ τοὺς
πλησιάσουν μόνο ὅταν πεθάνουν καὶ νὰ ποθοῦνε νὰ πεθάνουν γιὰ νὰ
φτάσουν ὅπως οἱ χριστιανοὶ ποῦ ἔκαμαν σκοπὸ τῆς ζωῆς τους τὸ θά-
νατο. Οἱ Ἕλληνες γιὰ σκοπὸ τῆς ζωῆς τους ἔχουν τὴν ἴδια τὴ ζωὴ
γι' αὐτὸ καὶ τοὺς θεοὺς τοὺς θρόνιασαν ἐστὸν Ὀλυμπο γιὰ νὰ τοὺς
μεταχειρίζονται κατὰ τὰ γούστα τους.

Στὴ σελίδα 60 - τοῦ γαλλικοῦ κειμένου - λέει πῶς «ἐστὴν φιλοσο-
φία οἱ Ἕλληνες δὲ θέλησαν νὰ γιγίζουν παρὰ τὸ ἄνθος τῶν πραγμά-
των δὲν εἶχαν τὴν αὐταπάρησιν τοῦ σημερινοῦ σοφοῦ, ποῦ ξοδεύει
ὅλο του τὸ πνεῦμα γιὰ νὰ διαφωτίσῃ ἕνα μονάχη σκοτεινὸ σημεῖο,
ποῦ ἐξετάζει δέκα ὀκτάκερα χρόνια ἕνα ζωικὸ εἶδος, ποῦ ἐπαληθεύει
καὶ πολλαπλασιάζει ἀδιάκοπα τὰ πειράματά του, ποῦ περιορισμένος
θεληματικὰ σὲνα ἔργο ἀχάριστο περνάει τὴ ζωὴ του ὀκτάκερη μα-
ζεύοντας ὑπόμνητικά δυὸ ἢ τρεῖς πέτρας γιὰ ἕνα πελώριο οἰκοδόμημα
ποῦ αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲ θὰ δῇ ποτὲ τελειωμένο, μὰ ποῦ θὰ χρειαστῇ
ἐστὸς μέλλουσες γενεές.»

Καὶ κλειοῦνε πολὺ πίκρα αὐτὰ τὰ λόγια καὶ κάποια ἀγανάχτηση
γιὰ τοὺς ἀδιόρθωτους προγόνους μας, ποῦ σπατάλησαν τὸ δέξτατο
πνεῦμα τους μονάχη σὲ «κουβέντες.» Ἴσως ἐδῶ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά

νάχη και κάποιο δίκιο ο Taine. Μά πάλε από την άλλη, τί θα κέρδιζε ή ανθρωπότητα αν οι άρχαιοι έμοιαζαν με τους σημερινους σοφους, κι' ο καθένας φιλόσοφος άφιέρωνε όλη του τη ζωή μονάχα για μιá αλήθεια ή αν σκυμμένος χρόνια άπάνου σένα έντομο μάς άφηνε ύστερα μιá σοφή μελέτη, άς πούμε, για τό στομάχι της μυίγας;

Οι Έλληνες έφτασαν με τό πνεύμα τους 'στοις ψηλότερες κορφές του αίσθητου και του νοητου κοσμου, όχι για να κορφολογήσουν εκεί πάνω, μαγικά βοτάνια, που θα τους καλυτέρευαν ύστερα τη ζωή — τί ανάγκη είχε ή ζωή τους από καλυτέρεψη έτσι όπως την είχαν κανονίσει —, μά για να γυμνάσουν τό πνεύμα τους, όπως έγύμναζον και τό σώμα.

Η φιλοσοφία ήτανε ή πνευματική τους παλαίστρα και ή ρητορική κι' ή διαλεκτική τά γυμναστικά τους όργανα κι' όταν εύρισκαν μιá αλήθεια, ή έκαναν ένα λεπτό συλλογισμό αίσθάνονταν την ίδια χαρά, όπως και όταν πετύχαιναν 'στο δισκο ή στο πήδημα. Κι' όλοι εκείνοι οι λεπτότατοι, εύστροφοι συλλογισμοί τους, ή διαλεκτική ή σοφιστική, που με άκαταμάχητη λογικότητα μάς φέρνει 'σόν παραλογισμό δέν ξοδεύτηκαν καθολου 'στά χαμένα, όπως πιστεύει ο Taine.

Άκριβώς γιατί δέν ειδικεύτηκαν σε τίποτα μπόρεσαν να πλωθούν σε όλα.

Και 'στην ιστορική εξέλιξη του ανθρώπινου πνεύματος οι Έλληνες στάθηκαν οι πρόδρομοι' άνοιξαν τους όδρους και τά μονοπάτια, που φέρνουν σε κάθε γνώση και έδειξαν 'στην ανθρωπότητα ίσαμε που μπορεί να φτάση ο ανθρώπινος νους. Είναι οι πνευματικοί Κολόμβοι και άφησαν 'στους μεταγενέστερους να γίνουν οι Άμερικοί.

Λοιπόν οι θαυμάσιοι αυτοί πρόγονοι, που ύψώνονται μέσα 'στη φαντασία μας τριγυρισμένοι από φως και χαρά και ευδαιμονία, όπως ύψώνονταν 'στη δική τους οι Όλύμπιοι, δέν έχουνε κανένα ελάττωμα;

Θά ήτανε ανόητο και να τό σκερθούμε. Και πρώτ'άπ' όλα μάς

παραξενεύει ή ήθική τους, ο λαός δέν έχει ήθική—να συνενουόμεθα, με τη σημασία που δίνουμε μες εις τη λέξη — και οι φιλόσοφοι παρουσιάζουν μιá ήθική, συγκινητική αληθινά, για την άγνότητά τους, μά παιδαριώδη και ούτοπική.

Ύστερα, οι άνθρωποι, που θεμελιώσαν την ευδαιμονία τους άπάνω 'στη σκλαβιά των άλλων, ποιός ξέρει πόσο άδικοι και αντιπαθητικοί θα μάς παρουσιάζονταν αν οι δοϋλοι κι' οι πενέσται μπορούσαν να γράψουν.

Κι' οι άνθρωποι που δέν ίδρυταν παρά μέσα 'στοις παλαιστρες, που δέν έσπόγγισαν ιδρώτα παρά με τη σπλεγγίδα' οι άνθρωποι, που σκότωναν τους ήλωτες για άσκητη, μπορεί να μάς ένδιχφέρουν, μά δε μάς συγκινούν' είναι έγωϊσταί, άδικοι και σκληροί. Δέν είδανε τη ζωή παρά από τη μιá τους όψη, την όψη της χαράς και της άπόλαυσης. Δέν συμπόνεσαν ποτέ τους ούτε κι' αγάπησαν. Η φιλία τους είχε έντελώς διαφορετικό χαρακτήρα και ή ώραιοπάθειά τους κι' ο θαυμασμός 'στο ανόλοκό σώμα έφταναν 'στην ανηθικότητα.

Έτσι εξηγείται κάπως κιή περιφρόνηση που έδειξαν 'στη γυναίκα ιδίως οι Άθηναίοι και 'στην έποχή του χρυσοϋ αιώνα, που αυτό τους τό ελάττωμα έφτασε σε περιωπή. Και από την άδικη αυτή αντίληψη γιατή γυναίκα δε γλυτώνουν ούτε τά πλατύτερα πνεύματα. Ο Δημοκритος χτίζει ολάκαιο φιλοσοφικό σύστημα. Αγώνίζεται να ποδείξη πως τά όντα δέν έχουνε καμμιά ποιοτική διαφορά αναμεταξύ τους' κι' ύστερα μιλιώντας για τοις γυναίκες πρώτος αυτός ξεχνάει τό σύστημα του και τοις φαντάζεται σαν κάτι πολύ κατώτερο και άλλιοτίτικο από τον άνδρα.

Είναι λοιπόν αξιοκατάκριτοι οι άρχαιοι; Κάθε άλλο! Μόνο, που για δάσκαλοι ήθικής δέν ταιριάζουν.

Μά εμείς καλά και σώνει τους θέλουμε ήθικολόγους. Πήραμε τά συγγράμματά τους τους δώσαμε τη σημασία, που θέλουμε και που τοις περισσότερες φορές είναι πολύ διαφορετική από την πραγματική τους και τά βάλουμε 'στά σχολεία.

Παραμορφώσαμε την ήθική τους για να την εκμεταλλευτούμε, κι άφήσαμε ανεκμεταλλευτή την πιο πλούσια κι άδοξη πηγή, την πηγή του καλού.

Έκεί που οι Έλληνες μπορούν να μάς σταθούν οι τελειότεροι και πλουσιότεροι δάσκαλοι είναι ή αισθητική και ή τέχνη. Γενικά ή αντίληψη, για το άραιο, που ενώ για κείνους στάθηκε άναγκη άπαραίτητη στή ζωή τους, για μάς είναι κάτι έντελώς περιττό· είδος πολυτέλειας, που μπορεί και να λείψη, όπως και λείπει. Γι' αυτό ενώ και ο τελευταίος άρχαίος Άθηναίος πολίτης μπορούσε να καταλάβη και να έχτιμηση σωστά ένα έργο τέχνης, σήμερα είναι ζήτημα αν ένας καθηγητής του Πανεπιστημίου είναι σε θέση μονάχα, και να το προσέξη.

Γι' αυτό εκείνοι ήτανε τόσο πλούσιοι στήν τέχνη κι εμείς τόσο φτωγοί.

Κι' ως άρχίσουμε από τη ζωγραφική. Μή λογαριάζετε τους πολύ λίγους άλλωστε διαλεγτούς ζωγράφους μας, που αν δεν έμάρψωσαν άκόμα ιδιαίτερη νεοελληνική τέχνη έμως άγωνίζονται και παρακολουθούνε άξια τη σύγχρονη ευρωπαϊκή.

Κυριάζετε την κατώτερη ζωγραφική, πέστε τη χρωματιστική —σά θέλετε— που αντιπροσωπεύει τα γούστα του ελληνικού λαού και χαρακτηρίζει τους λαϊκούς ζωγράφους.

Είδατε μιá εικόνα, που επιγράφεται: «Βουλγαροφάγος»; Ένας άνθρωπος σπαράζει με τα δόντια του έναν άλλο.

Τό ότι ο ένας είναι ευζωνος κιό άλλος Βούλγαρος, αυτό δεν έχει καμιά σημασία. Δεν τό κρίνουμε τώρα, από πατριωτική άποψη και μέλο που ο λαός, δεν έχει τέτοιου είδους πατριωτισμό κάλλιο να μὴν είχε καθόλου. Τό κρίνουμε μονάχα από αισθητική.

Μά θα πητε: τί αισθητική ζητάς από άνθρωπο, που εκείνη την ώρα τον σέρνει τό ένστικτο;

Για να μη ξεχνάμε και τον Taine, ο κάθε άνθρωπος έχει μέσα του τον άγριο πρόγονό του τό Γορίλα, κι εγώ που τώρα επικρίνω,

άμα είδα αυτή την εικόνα σιθάνθηκα τό Γορίλα μου να ξυπνά, και τό ίδιο άγριο συναίσθημα μου πλημμύρισε την ψυχή, όχι για τό ζωγράφο, μονάχα που θα τό διατύπωνα πολύ διαφορετικά, έκείνο έγώ επικρίνω: **τὴ διατύπωσή.** Και τὴ διατύπωση τὴν έμπνέει μονάχα ή αισθητική.

Μη αισθητική δεν είχε ούτε ο ζωγράφος που σύνθεσε την εικόνα, ούτε οι λιθογράφοι, που την χαραζανε, ούτε οι τυπογράφοι, που την έτύπωσαν, ούτε ο βιβλιοπώλης, που την πουλεί, ούτε ο κοσμάκης που την αγοράζει μη ούτε και όλοι εμεις, που την βλέπουμε και την ανεχόμαστε.

Ο άρχαίος τέτοιο πράγμα δε θα τό ανεχόνταν· άγρια θέματα είχε και κείνος, μα ποτέ δεν τα αποτύπωνε στήν τέχνη του.

Ένα θέμα άγαπητότατο στήν πλαστική του ήτανε ο άγώνας του Μαρσύα με τον Απόλλωνα. Σε πολλά άναγλυφα τὴ βλέπουμε αυτή την ύπόθεση, που περιστάνει ή τον άγώνα ή τά έπειτα από την τιμωρία, ποτέ όμως την τιμωρία.

Και χρειάστηκε νάρθη ο βάρβαρος μεσαίωνας και να έμπνευσθή από τό ίδιο θέμα ένα Ευρωπαϊός ζωγράφος — δε θυμάμαι ποιος — για να δούμε, έναν Απόλλωνα να γδέρνει, σαν γασάκης, τό Μαρσύα.

Θέλετε να μιλήσουμε και για την αρχιτεκτονική;

Μιά ματιά ριζτε στά Φίληρα και θα καταλάβετε άμέτως σε ποιά κατάσταση βρίσκεται ή αρχιτεκτονική μας αλλά και γενικά ή αισθητική αντίληψη τῆς ελληνικής πολιτείας.

Καμμιά προσπάθεια για να παρουσιαστή, ένα άρμονικό σύνολο. Ο καθένας χτίζει το σπίτι του στή διεύθυνση, που του άρέσει και χωρίς να λογαριάζη καθόλου τά γειτονικά του. Και τό αποτέλεσμα; Όλα αυτά τα σπίτια φαίνονται σά νάστησαν κανγα και τό ένα γύρισε τὴ ράχη του στάλλο.

Άλλα προσέχτε τα και ένα-ένα.

Θα περιγράψω ένα μονάχα, κι' απ' αυτό θα κρίνετε και τά άλλα: Τά παράθυρα γοθικά, ή θύρα βυζαντινή, τό περιτριγύρισμα του

μικροῦ κήπου τούθλινο ἀγροτικό, μὰ ἡ ὁξάπορτα μεγαλοπρεπέστατη
μὲ δυὸ κίονες μαρμαρένιους σὲ ρυθμὸ Ἴωνικό.

Ἔνα ἀνακτώμα ἀπὸ ρυθμοῦ πού σὰς προβάζει καὶ σὰς συγχίζει.

Καὶ ρωτᾷται: γιατί ἐπὶ τέλους νὰ μὴ μπορούμε νὰ παρουσιάσουμε
τίποτα ὠραίο καὶ ἰσορροπημένο σ'τόν τόπο μας;

Ἄπλοῦστατα· γιατί δὲν ἔχουμε αἰσθητική.

Γιατί ἐνῶ σ'τὴν ἐπιπολαιότητα συναγωνίζομαστε μὲ τοὺς προγόνους
μας, ἐνῶ σ'τὴν ἀσυνειδησία τοὺς ἔχουμε ξεπερᾶσει, μονάχα
σ'τὴν αἰσθητικὴ δὲν τοὺς μιμνῶμε.

ΚΑΤΙΝΑ Γ. ΠΑΠΑ

ΣΤΟΝ ΚΗΠΟ ΤΟΥ ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟΥ

Μὲ ξένους καὶ μ' ἀγνώστους μας σὸν ἄγνωστοὶ καὶ ξένοι
Ξαναβιεθήκαμε προχίτες σὶὸν κήπο τὸ μεγάλο,
Κ' ὕστερα περπατήσαμε βουβοὶ καὶ σασισμένοι,
Χρόνια καὶ χρόνια χωρισμέν' ὁ ἕνας πλάϊ σὶὸν ἄλλο

Ἄλλιμονο καὶ τίποτε δὲν εἶχε ἀλλάξει τώρα,
Τῶν καλικέλαδων πουλιῶν οἱ ἐρωτάτικοὶ ὕμνοι
Τῶν φύλλων τὰ θροῖοματὰ, τῶν λουλουδιῶν τὰ μῦθα
Τὰ κοραβάκια δλάομενα σὶὴν κυματοῦσα λίμνη.

Καὶ βράδν βράδν ὡς σ' ἔβαλα κοντά μου τὰ καθήσες,
Στὸ συντριβάνι ἀντικρινὰ κρατιῶντας σου τὸ χέρι,
Μὲ κύματες σὰ ἰάθελες κ' ἐσὺ τὰ μὲ ρωτήσες,
Ποιὰ μοῖρα περιπαίχτρα ἐκεῖ τὰ μᾶς ξανάχε φέρε

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

«*Ἡ Κερκυραϊκὴ Ἀιθολογία*» αἰσθάνεται τὴ βαθειὰ ὑποχρέωση
κλειῶντας τὴν πέμπτη της χρονιά, τὰ εὐχαριστῆσει τοὺς διαλεχτοὺς
της συνεργάτες γὰ τὴν πολὺτιμη συνεισφορά τους καὶ τοὺς συν-
δρομητὲς της γὰ τὴν ὕλική τους ὑποστήριξη.

ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΜΑΣ ΤΗΣ Ε΄ ΧΡΟΝΙΑΣ

Θ. Βελλιανίτης — Ν. Β. — Ἰω. Γέζικος — Ι. Ν. Γουπάρης —
Εἰρ. Α. Δεντροῦ — Κ. Θεοτόκης — Ἄλκις Θρούλος — Σπ.
Καμηλέρης — Δ. Γ. Κερπούρογλου — Νίκος Λευθεριώτης —
Κλαύδιος Μαρζίνος — Κωστὴς Μπαστιάς — Σπύρος Νικοκά-
βουρας — Γρ. Ξενοπούλος — Ἄλ. Πάλλης — Κ. Παλαμᾶς —
Ἄγλαΐα Παπα — Καίνα Παπα — Δ. Μ. Σάφρος — Θρ.
Σταύρου — Β. Γ. Σιφειδῆς — Μοῦνος Σιγοῦρος — Νίκος
Σαντοριναῖος — Χρ. Χρηστοβασίλης — Σπύρος Λευθεριώτης
— Μ. Μολακίσης — Θ. Μ.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Λίβαμε καὶ συσταίνουμε σὶὸς ἀναγνώστες μας.
Θροσύβ. Σταύρου — Ἐλένη τοῦ δευτέρου Φάουστ.
Ἄλκις Θρούλου — Κριτικὲς μελέτες — Ι. Γουπάρης — Κ.
Χαιζόπουλος — Μ. Μολακίσης — Κ. Κυβάρης — Α. Πορ-
φύρας.
Κ. Παλαμᾶ — Οἱ Πεντασύλλοβοι — Τὰ παιδικὰ κρηφομη-
λήματα — Οἱ λύκοι — Δυὸ λουλούδια ἀπὸ τὰ ξένα.
Βελ. Φορρη — Γιάννης Σαββαῶθ.
Γ. Μηλιάδη — Βέλθανδρος καὶ Χρυσάντζα — Μὲ εἰσαγωγή
τοῦ ἴδιου.
Νίκου Σαράβα — Κοχλάορ καὶ ἄλλα διηγήματα.
Σταφάνου Ξενοπούλου. — Ψηφιδωτὴ φορητὴ εἰκὼν:
«*Ἡ Ἐπίσκεψις*»

Jean Psichari. — Fioretti per Francesca.

Δ. Γρ. Καμπούρογλου — Ἡ Δούκισσα τῆς Πλακεντίας.

Πέτρου Πικροῦ — Ὁ Πιτσιρῖνος κ' ἡ παρέα του — Σὰν θὰ γίνουμε ἄνθρωποι.

Βήζα — δ. φ. — Συντρίμμα.

Ἄνομνησιζὸν τεῦχος γιὰ τὴν Θεατρικὴν τριαζονταετηρίδα τοῦ Γρηγορίου Ξενοπούλου.

Γρ. Ξενοπούλου — La Mauvaise Voie — Μετάφρασις Eugène Clément.

Παναγιώτη Φαρμαζόπουλου. — Ἡ Ὁμορφιά τῆς Κόλλαις.

Ἡ συνδρομὴ τῆς «Κερκυραϊκῆς Ἀθρολογίας» δρ. 30. Σιέρεται σιὸν κ. Τάκη Βασιλᾶ στὴν Κέρκυρα.

Τυπώνεται στὴν Ἀθήνα καὶ σὲ δυὸ μῆνες θὰ κυκλοφορήσει σὲ βιβλίον τὸ καινούριον διήγημα τῆς κ. Εἰρήνης Α. Δελτινοῦ «Τ' ὄνομα τοῦ πατέρα».

